

İDARİ GÖZETİM VE İDARİ GÖZETİME ALTERNATİF TEDBİRLERİN HUKUKİ REJİMİ: GÖREV SORUNLARI VE ESASA İLİŞKİN YARGISAL YAKLAŞIMLAR

*(Legal Regime of Administrative Detention and Alternatives to Administrative Detention:
Jurisdictional Issues and Substantive Judicial Approaches)*

ÖZ

İdari gözetim ve alternatif tedbirler bağlamında ortaya çıkan yargısal uyuşmazlıklar ve bu uyuşmazlıkların çözümünde karşılaşılan sorunlar giderek artmaktadır. Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi ve diğer yargı mercilerinin kararları arasında; idari gözetimden kaynaklı haksız tutulma iddiaları ve alternatif tedbirler konusunda içtihat farklılıkları dikkat çekmektedir. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvurular çerçevesinde belirli ilkeler geliştirmiş olsa da görev ve uygulama alanındaki tutarsızlıklar, yargı sisteminde belirsizliklere yol açmakta ve hak arama süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durum, özellikle idari gözetim altındaki yabancıların haklarının korunması, tutulma koşullarının uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve alternatif tedbirlerin hukuki çerçevesinin netleştirilmesi açısından önemli sorunlar doğurmaktadır. Yabancıların haklarını güvence altına almak ve yargıya duyulan güveni artırmak adına, idari gözetim ve alternatif tedbirlere ilişkin içtihat farklılıklarının giderilmesi, mevzuatın açık ve tutarlı bir yapıya kavuşturulması ve yargı sisteminde bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu makalede, idari gözetim sebebiyle haksız tutulma iddiasıyla açılacak tazminat davalarında ve idari gözetime alternatif tedbirlere karşı açılacak davalarda mahkemelerin görevine ilişkin içtihat farklılıklarının giderilmesi, geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının iyileştirilmesi, Türk hukukunda bu konulara yönelik etkili bir başvuru yolunun mevcut olup olmadığı ve ilgili davaların esaslarının nasıl değerlendirildiği ele alınmaktadır. Bu kapsamda, mevzuatın açık ve tutarlı bir hale getirilmesi ile yargı sisteminde bütüncül bir yaklaşım oluşturulması gerekliliği incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İdari gözetim, alternatif tedbirler, mahkemelerin görevi, tutulma koşulları, etkili başvuru,

ABSTRACT

The increasing number of disputes arising from administrative detention and alternatives to detention highlights significant challenges within the judicial system. Notably, discrepancies in case law among the Constitutional Court, the Court of Jurisdictional Disputes, and other judicial authorities create inconsistencies, particularly concerning allegations of unlawful detention and non-custodial measures. While the Constitutional Court has established certain principles through individual applications, inconsistencies in jurisdiction and practice undermine justice and create uncertainty. This is particularly problematic regarding the rights of foreigners under administrative detention, adherence to international standards on detention conditions, and clarity on alternatives to detention. Addressing these issues is crucial to safeguarding rights and fostering trust in the judiciary. Transparent and consistent legislation, alongside a comprehensive judicial approach, is essential. This article explores key issues, including jurisdictional discrepancies in compensation cases for unjust detention, lawsuits related to alternatives to detention, improving conditions in removal centers, and assessing the effectiveness of remedies under Turkish law. Additionally, it evaluates the substantive aspects of related cases. The analysis underscores the need for clear legislation and systemic coherence to enhance judicial practices and ensure better protection of fundamental rights, particularly for vulnerable groups such as detained foreigners.

Keywords: Administrative detention, alternatives to detention, jurisdiction of courts, detention conditions, effective application

GİRİŞ

Devletlerin göç yönetimi ve sınır kontrol politikaları, modern toplumların hukuki, sosyal ve siyasi yapılarında kritik bir yer tutmaktadır.¹ Bu bağlamda, idari gözetim ve alternatif tedbirler, uluslararası insan hakları standartları ve ulusal mevzuat açısından önemli yere sahiptir. İdari gözetim, sınır dışı edilmek istenen veya uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların özgürlüklerini kısıtlayan bir tedbir olarak öne çıkmaktadır. Bu uygulamanın temel amacı, devletlerin kamu düzeni ve milli güvenliğini sağlama yükümlülükleri ile bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma gerekliliği arasında bir denge kurmaktır.² Ancak, idari gözetim uygulamaları, yasal dayanak, süre, koşullar ve denetim mekanizmaları gibi unsurlar nedeniyle hukuki tartışmalara konu olabilmektedir.

İdari gözetim, uluslararası hukuk tarafından tanınan bir tedbir olmasına rağmen, sıkı denetim ve insan haklarına bağlılık gerektirmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)³ ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)⁴ gibi temel uluslararası belgeler, özgürlükten keyfi mahrum bırakmayı yasaklamakta ve idari gözetim gibi uygulamaların yalnızca hukuka uygun ve belirli koşullar altında uygulanabileceğini öngörmektedir. AİHS'nin 5. maddesi, idari gözetim dahil her türlü özgürlük kısıtlamasının yasal dayanaklarının bulunmasını ve bunların etkili yargısal denetim mekanizmalarına tabi tutulmasını zorunlu kılmaktadır.⁵ Buna rağmen, idari gözetim uygulamaları sıklıkla yasallık, orantılılık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde eleştirilmekte ve hem ulusal hem de uluslararası yargı organlarında ihtilaflara yol açmaktadır.

Türkiye'de idari gözetim uygulamaları, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)⁶ ile düzenlenmiştir. Bu Kanun uyarınca iki halde idari gözetim kararı verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Bunlardan ilki, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar içindir. İkincisi ise uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetimidir. Keza ilgili mevzuat, idari gözetim kararlarına itiraz için bir yasal çerçeve öngörmekte ve yargısal denetimi zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'de idari gözetim ve alternatif tedbirler arasındaki ilişkinin yalnızca yasal çerçeve açısından değil, uygulama yönünden de ele alınması gereklidir. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte idari gözetime tabi yabancılar için yasal düzenlemeler getirilmiş olsa da söz konusu tedbire karşı uygulamadan kaynaklı sorunlar devam etmekte ve özellikle tazminata yönünden etkili başvuru yoluna ilişkin eksiklikler mevcudiyetini korumaktadır.

İdari gözetimden kaynaklı hukuki ihtilafların çözümüne yönelik yargısal yaklaşım önemli bir tartışma alanıdır. Göreve ilişkin yargı mercileri arasındaki farklı yaklaşımlar adalete erişimi zorlaştırmaktadır. Özellikle idari gözetim sebebiyle haksız tutulmadan kaynaklı tazminat

¹ ÇELİKEL Aysel/ ÖZTEKİN GELGEL Günseli, *Yabancılar Hukuku*, B.26, İstanbul 2021, s.79; DOĞAN Vahit/YILMAZ Alper Çağrı/AYHAN İZMİRLİ Lale, *Türk Yabancılar Hukuku*, B.7, Ankara 2023, s. 45.; EKŞİ Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, B.5, İstanbul 2018, s. 67; AYBAY Rona, *Yabancılar Hukuku*, B.3, İstanbul, 2010, s. 105; ASAR Aydoğan, *Yabancılar Hukuku*, B.7, Ankara, 2021, s. 47; ÖZKAN Işıl, *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*, B.5 Ankara 2023, s. 60.

² KEMP Tom, *Activism and the Detention of Migrants: The Law and Politics of Immigration Detention*, Londra 2023, s. 10.

³ Avrupa Konseyi, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, 4 Kasım 1950'de imzalanmış, 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir, erişim: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf.

⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, 217 A (III) Sayılı Karar, 10 Aralık 1948'de kabul edilmiştir, erişim: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

⁵ EKŞİ Nuray, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim*, İstanbul, 2014, s.4.

⁶ 11/4/2013 tarih ve 28615 sayılı RG.

davalarında idari ve adli yargı mercileri arasındaki görev uyuşmazlıkları, hukuki çözüm arayışlarını karmaşıklştırmıştır. Bununla birlikte, alternatif tedbirlere karşı açılacak davalarda da görevli yargı yerinin tespitine ilişkin sorunlar mevcuttur.

Bu makale, idari gözetimden kaynaklı tazminat davaları, geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının iyileştirilmesinin yasal dayanağı ve bu koşullardan kaynaklı tazminat talepleri ile alternatif tedbirlere karşı Türk hukukunda etkili başvuru yoluna ilişkin değerlendirme ve çözüm önerilerinde bulunmayı amaçlamaktadır. İlk olarak, uluslararası ve ulusal hukukta idari gözetimin yasal temelleri, ilkeleri ve uygulama kıstasları ele alınmaktadır. Ardından, alternatif tedbirlerin insan hakları standartlarına uygunluğu ve etkinliği değerlendirilmektedir. Son olarak, Türkiye'deki idari gözetim ve alternatif tedbir uygulamalarından kaynaklanan adli ihtilaflar irdelenerek çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu kapsamda, idari gözetim uygulamalarına ilişkin hukuki sorunlar ve olası çözüm yolları, AİHM ve Türk yargı mercilerinin kararları ışığında detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir.

İdari gözetim ve alternatif tedbirlerin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, yabancıların temel haklarının korunması ile devletin kamu düzeni ve milli güvenliği sağlama yükümlülüğü arasında dengeli bir yaklaşım geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu makale, Türkiye'deki uygulamalara ilişkin mevcut sorunlara çözüm önerisinde bulunmakta ve bu bağlamda yeknesak bir uygulama geliştirilmesini amaçlamaktadır.

I. İDARİ GÖZETİM VE ALTERNATİF TEDBİRLER KAVRAMI VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ

A. Kavramsal Çerçeve

1. İdari Gözetim

Yabancılar, kamu düzeni ve milli güvenlik açısından risk oluşturabilecekleri gerekçesiyle, durumlarındaki belirsizlik giderilene kadar devletler tarafından kapalı alanlarda kontrol altında tutulabilmektedir. Bu husus, "idari gözetim" olarak adlandırılmaktadır.⁷ İdari gözetim uygulaması, özellikle göç kontrolü bağlamında, devletler tarafından belirli koşullar altında yaygın şekilde tanınmakta ve uygulanmaktadır.⁸ Bu uygulama, sınır dışı kararlarının hayata geçirilmesi ve yasa dışı girişlerin önlenmesi için ihtiyati bir tedbir olarak hizmet etmektedir.⁹ Keza, milli güvenlik ve terörle mücadele amaçlarıyla da kullanılmaktadır.¹⁰ Adli işlemler sonucu verilen cezai gözaltının aksine, idari gözetim, düzensiz göç ve güvenlik tehditleriyle ilişkili riskleri ele almak amacıyla tasarlanmıştır. Nitekim idari gözetimde yabancılar hapisanelerde değil geri gönderme merkezlerinde tutulmaktadır.¹¹

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın¹² 19. maddesi hem vatandaşlar hem de yabancılar için kişi özgürlüğü ve güvenliğini güvence altına almaktadır. Bu madde, hangi durumlarda bu hakların sınırlandırılabilirliğini tanımlayarak; ülkeye yasa dışı yollardan girmeye çalışan, haklarında sınır

⁷ ÖZTÜRK Neva Övünç, **Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Ankara, 2015, s. 163; KEMP, s. 9; EKŞİ, İdari Gözetim, s.4.

⁸ LOCHAK Danièle, "Police des étrangers et garantie des droits fondamentaux", in **La France et la condition internationale des personnes et des biens**, ed. G. Cahin, F. Poirat, and S. Szurek, Paris: Pedone, 2019, s. 254.

⁹ FISCHER Nicolas, "Une frontière 'négociée'. L'assistance juridique associative aux étrangers placés en rétention administrative", **Politix**, 22/87 (2009), s. 72; EKŞİ, İdari Gözetim, s.3.

¹⁰ REZZONICO Laura, "Confiner et exclure les 'abuseurs' : la détention administrative des demandeurs et demandeuses d'asile", in **Asile et Abus : Regards pluridisciplinaires sur un discours dominant**, ed. A.-C. Leyvraz, R. Rey, D. Rosset, and R. Stünzi, Zurich: Seismo, 2020, s. 220; ÖZBEK Nimet, "AİHM Kararları Işığında YUKK'ta İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar", **TBB**, 118 (2015), s. 19.

¹¹ EKŞİ, İdari Gözetim, s.6.

¹² 9/11/1982 tarih ve 17863 sayılı RG.

dışı etme kararı bulunan veya iade talepleriyle karşı karşıya olan kişilerin gözetim altına alınmasına izin vermektedir. Nitekim bu hüküm, yabancıların idari gözetim altına alınmasının anayasal temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Anayasa'nın 16. maddesi, yabancıların temel haklarına getirilecek sınırlamaların uluslararası hukuka uygun ve özel mevzuat hükümlerine tabi olması gerektiğini belirtmektedir. Anayasa'nın 38. maddesi ise idari organların kişi özgürlüğünü kısıtlayan yaptırımlar uygulamasını yasaklamaktadır. Söz konusu 16., 19. ve 38. maddeler birlikte değerlendirildiğinde, önleyici ve cezalandırıcı olmayan bir tedbir olarak idari gözetimin, kanunla belirlenen sınırlar içinde uygulandığı sürece anayasaya uygun kabul edilebileceği kanaatindeyiz. Nitekim, uluslararası hukuk, idari gözetimin meşruiyetini, belirlenmiş standartlara ve güvencelere bağlı kalması koşuluyla tanımaktadır. Bu bağlamda, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi¹³, gözaltını bireylerin rızası olmaksızın adli, idari veya resmi talimatlar doğrultusunda kamusal ya da özel tesislere kapatılması olarak tanımlamaktadır. İHEB ise bireylerin keyfi tutuklama ve gözaltılara karşı korunmasını güvence altına almakta ve bu korumayı hem cezai hem de idari süreçlere uygulamaktadır. AİHS, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını güçlendirmekte ve bu korumayı vatandaşlık ayrımı gözetmeksizin tüm bireyleri kapsayacak şekilde genişletmektedir. AİHS'nin 5(1) hükmü, yabancıların idari gözetim durumları da dahil olmak üzere, bir kişinin hangi şartlarda özgürlüğünden mahrum bırakılabileceğini açıkça belirtmektedir. Sözleşme, kanunda belirtilen süreçlere uyulmasını şart koşmakta, keyfi gözaltıyı yasaklamakta ve gözaltına alınan kişilerin gözaltına alınma gerekçeleri hakkında derhal bilgilendirilmesini zorunlu kılmaktadır. İlâveten, AİHS'nin 5(4) hükmü, gözaltının hukuka uygunluğunun yargısal denetimini güvence altına alarak gözaltındaki kişilerin, hukuka aykırılık tespiti durumunda serbest bırakılma hakkını tanımaktadır. Benzer şekilde, Avrupa Birliği, 2008/115/EC sayılı Direktif¹⁴ aracılığıyla idari gözetim konusunu düzenlemektedir. Bu Direktif, üye devletlere iade kararına tabi üçüncü ülke vatandaşlarını, kaçma riski taşımaları veya iade kararının uygulanmasını engellemeleri durumunda gözetim altına alma yetkisi tanımaktadır.¹⁵

Sonuç olarak, yabancıların idari gözetim altına alınması, anayasal ve uluslararası hukuk kıstaslarının titizlikle değerlendirilmesini gerektiren karmaşık bir hukuki konudur. Göç ve güvenlik sorunlarının yönetiminde önemli bir araç olan idari gözetimin, uygulanışı sırasında temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi ise anayasal bir zorunluluktur. Bu anayasal zorunluluğun bir gereği olarak yargı mercilerine başvurunun etkin bir biçimde işletilmesi elzemdir. Bu bakımdan idari gözetime ilişkin başvurularda mahkemelerin görevi konusundaki belirsizliğin giderilmesi hukuki öngörülebilirliği sağlayacaktır.

2. Alternatif Tedbirler

¹³ Birleşmiş Milletler, **İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**, 10 Aralık 1984, erişim: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>.

¹⁴ Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, **2008/115/EC Sayılı ve 16 Aralık 2008 Tarihli Direktif: Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmesi için Üye Devletlerde Ortak Standartlar ve Usuller**, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, L 348/98, 24/12/2008.

¹⁵ Gözetim süresi altı ayı geçmeyecek şekilde sınırlandırılmıştır. Ancak, gözetim altındaki kişinin işbirliği yapmaması ya da üçüncü ülkelerden gerekli belgelerin temininde yaşanan gecikmeler gibi durumlarda bu süre on iki aya kadar uzatılabilmektedir. İdari gözetime ilişkin karar yetkisi adli veya idari makamlara verilebilmektedir; ancak adli denetim, daha güvenilir bir hukuki çerçeve sağlaması nedeniyle genellikle öncelikli kabul edilmektedir. Üye devletler, devam eden gözaltının gerekliliğini periyodik olarak incelemek ve hızlandırılmış adli inceleme sağlanması gibi usuli güvencelerin uygulanmasını temin etmekle yükümlüdür. Esasında bu düzenlemelerin amacı, devletlerin göçü kontrol etme çıkarı ile bireysel hakların korunması arasında bir denge kurmaktır.

İdari gözetim yerine uygulanabilecek alternatif tedbirler, göç yönetiminde yabancıların temel haklarını ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan yaklaşımlardır.¹⁶ Bu tedbirler, yabancıların özgürlüğünü asgari düzeyde kısıtlayacak şekilde düzenlenmekte ve göç politikalarının gerekliliklerini yerine getirirken insan haklarına dayalı bir yaklaşımı esas almaktadır.¹⁷ Geleneksel idari gözetimin kısıtlayıcı ve katı yapısına alternatif olarak geliştirilen bu yöntemler, hem yabancıların haklarına saygıyı artırmayı hem de göç yönetimini daha etkin bir şekilde yürütmeyi hedeflemektedir.

Alternatif tedbirler, genel olarak yabancıların fiziksel olarak sınırlandırılmasını içermeyen yöntemler şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁸ Bu yöntemler arasında düzenli olarak yetkililere bildirimde bulunma, belirli bir adreste ikamet etme zorunluluğu, seyahat belgelerine el konulması, elektronik izleme, teminat ödeme ve gönüllü geri dönüş danışmanlığı gibi uygulamalar bulunmaktadır. Keza, kamu yararına çalışma gibi topluma katkı sağlayan tedbirler de alternatif yaklaşımlar arasında yer almaktadır.¹⁹ Bu yöntemler, yabancıların temel özgürlüklerini büyük ölçüde korurken, aynı zamanda göç yönetiminin etkili bir şekilde yürütülmesine olanak tanımaktadır.²⁰

Uluslararası hukuk çerçevesinde, idari gözetime alternatif tedbirlerin uygulanmasını teşvik eden pek çok belge bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, idari gözetimin yalnızca son çare olarak kullanılması gerektiğini ve alternatif tedbirlerin öncelikli olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.²¹ BM İnsan Hakları Komitesi ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi de benzer şekilde, idari gözetim kararlarının bireysel durumlara uygun olarak alınması gerektiğini ve hassas gruplar için alternatif tedbirlerin özel önem taşıdığını belirtmektedir.²² Özellikle çocuklar, kadınlar ve sığınmacılar gibi korunmasız gruplar için bu uygulamaların önemi daha da fazladır.

AİHM ve Avrupa Konseyi de alternatif tedbirlerin uygulanmasını teşvik eden yaklaşımlar geliştirmiştir. AİHM, idari gözetim kararlarının gereklilik ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde ele alınması gerektiğine atıfta bulunmaktadır.²³ Bu ilkeler, yabancıların özgürlüklerinin yalnızca zorunlu hallerde kısıtlanmasını ve her durumda daha hafif alternatiflerin öncelikli olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Göç politikalarının bu yaklaşımlar doğrultusunda düzenlenmesi, yabancıların haklarına saygıyı güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda daha etkili ve insani bir göç yönetim sistemi oluşturulmasını sağlamaktadır.

¹⁶ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Refugee Studies Centre, "Detention, 'Alternatives to Detention,' and Deportation", *Forced Migration Review*, 44 (2013); Avrupa Konseyi, *Human Rights and Migration: Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration*, Analysis of the Steering Committee for Human Rights (CDDH); International Detention Coalition (IDC), *There Are Alternatives: A Handbook for Preventing Unnecessary Immigration Detention*, 2015; *Detention and Alternatives to Detention in International Protection and Return Procedures: Common Template for EMN Study 2020*, 2020.

¹⁷ İNELİ CİĞER Meltem, "Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetime Alternatif Tedbirler", *Public and Private International Law Bulletin*, 40/2 (2020), s. 804.

¹⁸ IDC, s.7.

¹⁹ SAMPSON Robyn/MITCHELL Grant, "Global Trends in Immigration Detention and Alternatives to Detention: Practical, Political and Symbolic Rationales", *Journal on Migration and Human Security*, 1/3 (2013), s. 97-121.

²⁰ MAROUF Fatma E., "Alternatives to Immigration Detention", *Cardozo Law Review* 38 (2017), s. 2141-2191.

²¹ United Nations General Assembly, *Resolution Adopted by the General Assembly on 18 December 2008 [on the Report of the Third Committee (A/63/430/Add.2)] 63/184. Protection of Migrants*, A/RES/63/184, para. 9.

²² UN Human Rights Committee, *General Comment No. 35: Article 9, Liberty and Security of Person*, 30 October 2014, CCPR/C/GC/35 18, para. 9; Executive Committee of the High Commissioner's Programme (ExCom), *ExCom Conclusions No. 85 (XLIX)*, 9 October 1998.

²³ *A.B. and Others v. France*, App no. 11593/12 (ECHR, 12 July 2016); BLOOMFIELD Alice, "Alternatives to Detention at a Crossroads: Humanisation or Criminalisation?" *Refugee Survey Quarterly* 35/1 (2016), s.36; İNELİ CİĞER, s.807.

Türkiye’de, göç yönetiminin temel hukuki çerçevesini YUKK oluşturmaktadır. YUKK, 2019 yılında yapılan değişikliklerle, idari gözetim uygulamaları ile alternatif tedbirler arasında dengeli bir sistem kurmayı amaçlamıştır.²⁴ Kanun, yabancıların durumuna uygun esnek çözümler geliştirilmesini, özgürlüklerin gereksiz yere kısıtlanmamasını ve insan haklarının gözetilmesini temel almaktadır. YUKK kapsamında, idari gözetim, kural olarak sınır dışı edilme sürecindeki yabancıların, istisnai olarak da uluslararası koruma başvuru sahiplerinin, belirli bir süre boyunca geri gönderme merkezlerinde tutulmasını ifade etmektedir. Ancak, yabancıların durumlarına göre idari gözetim altına alınmaları ve alternatif tedbirlerin uygulanması konusunda idare takdir yetkisini haizdir.

Alternatif tedbirler, yalnızca yabancıların haklarını korumakla kalmamakta, aynı zamanda kamu maliyesi açısından da önemli bir avantaj sunmaktadır.²⁵ Geri gönderme merkezlerinin yüksek maliyetleri göz önüne alındığında, alternatif yöntemlerin tercih edilmesi kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına olanak tanımaktadır. Keza, yabancıların toplumla bağlarını sürdürmesi, sosyal uyumun güçlendirilmesi ve uzun vadede toplumsal katkılarının artırılması açısından da bu tedbirler büyük önem taşımaktadır.

YUKK’a göre, alternatif tedbirlerin uygulanmasında yabancıların şahsi durumlarının gözetilmesi gerekmektedir. Nitekim yaş, sağlık durumu, ailevi bağlar ve insani gerekçeler dikkate alınarak verilen kararlar, alternatif tedbirlerin daha etkin bir şekilde uygulanmasını temin etmektedir. Hassas gruplar için geliştirilen özel mekanizmalar, bu yabancıların korunmasını ve haklarının gözetilmesini sağlamaktadır.

Sonuç olarak, idari gözetime alternatif tedbirler, göç yönetiminde kişilerin haklarını ve toplumun ihtiyaçlarını dengeli bir şekilde ele alan önemli bir yaklaşımdır. Türkiye’deki düzenlemeler, insan haklarına dayalı bir göç yönetim sistemi oluşturmayı hedeflemekte ve uluslararası standartlara uyum sağlama çabalarını yansıtmaktadır. Bu yöntemler, yabancıların haklarını koruyarak göç yönetiminin etkinliğini artırmayı mümkün kılmaktadır. İdari gözetimin yalnızca zorunlu hallerde uygulanmasının ve alternatif tedbirlerin yaygınlaştırılmasının hem yabancılar hem de toplum açısından uzun vadede daha sürdürülebilir bir çözüm sunacağı kanaatindeyiz.

B. Türkiye’deki İdari Gözetimin Tarihsel Gelişimi

1. Genel Olarak

Yabancıların sınır dışı edilme sürecinde idari gözetim altına alınması, YUKK’dan önce de uygulanmakla birlikte, bu durumun hukuki bir terim olarak sistemimize dahil edilmesi YUKK ile gerçekleşmiştir.²⁶ YUKK’un 57. ve 68. maddeleri, yabancıların idari gözetim altına alınma

²⁴ Türk hukukunda alternatif tedbirlerin uygulama kapsamı oldukça geniştir. Örneğin, belirli bir adreste ikamet zorunluluğu, yabancıların toplumsal hayata daha kolay uyum sağlamalarını ve temel hizmetlere erişimlerini kolaylaştırmaktadır. Düzenli aralıklarla yetkililere bildirimde bulunma yükümlülüğü, yabancıların göç idaresi ile iletişimde kalmasını sağlar ve süreçlerin şeffaf bir şekilde işlenmesine olanak tanımaktadır. Teminat ödeme yöntemi, bireyin serbest bırakılması karşılığında maddi bir güvence sunulmasını içerirken; elektronik izleme, teknolojik araçlarla bireyin hareketlerinin kontrol edilmesini mümkün kılmaktadır. Gönüllü geri dönüş danışmanlığı ise, bireylerin kendi ülkelerine güvenli ve onurlu bir şekilde dönüşlerini teşvik eden bir uygulamadır. 2019 yılında yapılan değişikliklere ilişkin olarak detaylı bilgi için bkz. İNELİ CİĞER Meltem, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aralık 2019’da Yapılan Bazı Değişikliklerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26/2 (2020), s.699-725.

²⁵ IDC; s.3.

²⁶ İdari gözetimle ilgili tarihsel gelişim, son yüzyıla tekabül etmektedir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu, fethettiği bölgeleri Türkleştirmek ve İslamlaştırmak amacıyla sürgün yöntemine başvurmuştur. Ancak, 19. yüzyıla kadar bu uygulamanın bir ceza yaptırımı olarak kullanıldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise siyasi sürgünler ve sınır dışı etme işlemleri düzenlenmeye başlanmıştır; 1876 tarihli Kanun-i Esasi’nin 113. maddesiyle padişaha bu yetki

süreçlerini, bu gözetimin süresini ve idari gözetim altındaki yabancıların sahip olduğu başvuru yollarını ilk kez açık bir şekilde düzenlemiştir. Bu düzenlemenin, büyük ölçüde AİHM'in Türkiye'ye yönelik eleştirilerini gidermek amacıyla yapıldığı görülmektedir.²⁷ AİHM, daha önce Türkiye'de idari gözetim kararlarının yasal bir çerçeveye oturtulmadığını, idari gözetim altına alınma gerekçelerinin belirsiz olduğunu ve bu işlemlere karşı etkili bir başvuru yolunun bulunmadığını birçok kez belirtmiştir. YUKK'un ilgili maddesiyle birlikte, bu eleştirilerin dikkate alınarak giderilmesi hedeflenmiş ve süreçlerin hukuki bir temel üzerine oturtulması sağlanmıştır.²⁸ Böylece, idari gözetim süreci daha şeffaf, belirli ve insan haklarına uygun bir yapıya kavuşturulmuştur.²⁹

2. Mevzuatın Gelişim Süreci

a. 5683 Sayılı Kanun Dönemi

YUKK öncesinde, Türkiye'de sınır dışı edilmesine karar verilen yabancılar, sınır dışı edilme işlemleri tamamlanana kadar mülteci misafirhanelerinde ya da polis ve jandarma karakollarında tutulmaktaydı.³⁰ Bu uygulamanın dayanağı, Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un (YİSHK)³¹ 17. ve 23. maddeleriydi.³² Bu maddelere göre, siyasi nedenlerle Türkiye'ye sığınan veya ülkeyi terk edemeyen yabancılar İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen yerlerde ikamet etmek zorundaydı.³³ Ancak, bu düzenlemeler idari gözetimle ilgili açık bir hukuki çerçeve içermiyordu. İdari gözetimin süresi, denetimi ya da bu kararlara karşı başvuru yolları açıkça düzenlenmemişti. Bu nedenle, idari gözetim kararları, ceza hukuku açısından bir tutuklama sayılmadığından, sulh ceza hâkimliklerine başvuru yapılamamaktaydı. Keza, idare hukuku bağlamında idari gözetim adıyla bir düzenleme bulunmadığından³⁴, bu kararlara karşı idare mahkemesine yapılan başvurular da genellikle reddedilmekteydi.³⁵

YUKK öncesi dönemde, AİHM, idari gözetime yönelik yapılan başvurularda işkence ve insanlık dışı muamele yasağını güvence altına alan AİHS'nin 3. maddesi ile bireyin özgürlük ve güvenlik hakkını koruyan 5.maddesi bağlamında yaptığı değerlendirmelerde Türk hukukunda etkili başvuru yolu olmadığına ilişkin kararlar vermektedir. Mahkeme, gözetim altındaki yabancıların temel haklarının korunamadığını ve bu uygulamaların insan haklarına aykırı olduğunu birçok

verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti döneminde idari gözetim yasal bir zemine oturtulmuş ve Lozan Antlaşması, yabancıların sınır dışı edilmesinde insani ve sağlık koşullarını düzenlemiştir. 1937 ve 1950 yıllarında çıkarılan yasalarla yabancılara yönelik sınır dışı etme ve ikamet zorunluluğu getirilmiş, bu işlemler idari tedbirler olarak uygulanmıştır. 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile idari gözetim, yasal bir çerçeveye kavuşturulmuştur. Bkz. DEĞİRMENCİ Olgun/KARAKURUMER Alkın, "Suç İşleyen Yabancıların Sınırdışı Edilmesi Tedbirinin Tarihsel Gelişiminin Hukuki Bağlamda İncelenmesi", **Ceza Hukuku Dergisi**, 9/25 (2014), s. 125-153.

²⁷ BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK Gülüm, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri", **TBB**, 108 (2013), s. 255.

²⁸ DARDAĞAN KİBAR Esra, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 11/2 (2012), s. 72.

²⁹ KUŞÇU Döndü, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 22/37 (2017), s. 245.

³⁰ İdari gözetimin polis ve jandarma karakollarında yapılmasına ilişkin uygulama başka ülkelerde devam etmektedir. Bkz. LOCHAK, s. 253-299.

³¹ 24/7/1950 tarih ve 7564 sayılı RG.

³² EKŞİ, İdari Gözetim, s.13.

³³ EKŞİ, İdari Gözetim, s.13.

³⁴ 1950 tarihli Yabancıların İkametleri ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 17. ve 23. maddelerinde yer alan, yabancıların belirli bir yerde ikamet etme zorunluluğuna ilişkin hükümler, yorum yoluyla idari gözetim uygulamasına dayanak teşkil etmiştir. Bkz. KUŞÇU, Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları, s.252.

³⁵ EKŞİ, İdari Gözetim, s.17.

kararında vurgulamıştır. Örneğin, 2009 yılında verilen "Abdolkhani ve Karimnia" kararında³⁶, AİHM, İranlı iki kişinin Türkiye’de idari gözetim altında tutulmaları sırasında özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Başvurucuların sınır dışı edilme kararının gerekçeleri hakkında bilgilendirilmediği ve bu kararlara karşı etkin bir başvuru yapma imkânına sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Mahkeme, bu durumun keyfi bir şekilde özgürlükten mahrum bırakma niteliği taşıdığını ifade etmiştir. Benzer şekilde, 2014 tarihli bir başka kararda³⁷, felçli bir Filistin vatandaşı olan İslam Haslem Asalya’nın, engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olmayan fiziksel koşullarda tutulduğu ve bu nedenle insanlık dışı muameleye maruz kaldığı sonucuna varılmıştır. Mahkeme, bu uygulamanın AİHS’nin 3. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Aynı yıl verilen "Yarashonen" kararında³⁸ ise bir Rus vatandaşının hijyenik olmayan ve aşırı kalabalık koşullarda altı ay boyunca gözetim altında tutulmasının insanlık dışı muamele teşkil ettiğini belirtilmiştir. Ayrıca, "Kurkaev" davasında³⁹, bir Çeçen vatandaşının 91 gün boyunca İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi’nde kalabalık ve hijyenik olmayan koşullarda tutulması, mahkeme tarafından onur kırıcı muamele olarak değerlendirilmiştir.

AİHM’nin bu kararlarında Türkiye’nin idari gözetim uygulamalarına ilişkin yasal dayanak eksikliğine ve gözetim altındaki koşulların AİHS m.3’e aykırı olduğuna dikkat çekilmiştir. Mahkeme, idari gözetim kararlarının keyfiliğe karşı yeterli koruma sağlamadığını ve başvuru haklarını etkili bir şekilde savunmalarına olanak tanımadığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi 2015 yılında verdiği “Rıda Boudraa” kararında, AİHS m.5 bağlamında “özgürlüğünün belirsiz bir süre ile kısıtlanması sonucunu doğuran idari gözetime ilişkin mevzuatta açık bir kanuni düzenleme bulunmadığı”nı⁴⁰ belirtmiştir.

Bu eleştiriler doğrultusunda YUKK hazırlanırken AİHM kararları göz önünde bulundurulmuş ve idari gözetim konusunda yasal bir çerçeve oluşturulmuştur. YUKK’un ilgili hükümleri, idari gözetimin kimler için uygulanabileceğini, süresini, uzatma şartlarını ve bu kararlara karşı başvuru yollarını düzenlemiştir. Keza, geri gönderme merkezlerinin koşulları ve bu merkezlerde tutulan yabancılara sunulan hizmetler İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan bir yönetmelikle yasal zemine oturtulmuştur.

b. 6458 Sayılı Kanun’un Getirdiği Yenilikler

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye’de yabancıların idari gözetimi konusunda önemli yenilikler getirmiştir.⁴¹ Bu Kanun, idari gözetimin uygulanma koşullarını, süresini ve alternatif tedbirleri düzenlemektedir. YUKK’un 57. maddesine göre, bu kararlara alma konusunda valilikler yetkilendirilmekte ve hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar geri gönderme merkezlerinde tutulmaktadır. İdari gözetim altına alınma veya alternatif yükümlülükler getirme halleri ise; yabancının kaçma ve kaybolma riski taşıması, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal etmesi, sahte veya asılsız belge kullanması, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkması için tanınan sürede çıkmaması, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturmasıdır.

³⁶ Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye (Başvuru no. 30471/08).

³⁷ Asalya/Türkiye (Başvuru no. 43875/09).

³⁸ Yarashonen/Türkiye (Başvuru no. 38302/12).

³⁹ Kurkaev/Türkiye (Başvuru no. 10424/05).

⁴⁰ Rıda Boudraa, B. No: 2013/9673, 21/1/2015, §75.

⁴¹ İdari gözetim ile ilgili getirilen yenilikler hakkında bkz. KUŞÇU, Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları; Genel olarak YUKK’un getirmiş olduğu yenilikler için bkz. ERTEN Rifat, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19/1 (2015), s. 3-52.

Kanuna göre, idari gözetim süresi en fazla altı ayla sınırlıdır. Ancak yabancınn iş birliğı yapmaması ya da doğru bilgi ve belgeleri sunmaması durumunda bu süre altı ay daha uzatılabilir. İdari gözetim altında bulunan yabancınn durumu her ay düzenli olarak gözden geçirilir ve koşulların değışmesi halinde idari gözetim sonlandırılabilir. YUKK, ayrıca idari gözetim yerine uygulanabilecek alternatif tedbirler de öngörmektedir. Bu tedbirler, belirli bir adreste ikamet etme, düzenli bildirimde bulunma, aile temelli geri dönüş danışmanlığı alma, kamu yararına hizmetlerde gönüllü görev alma, teminat yatırma ve elektronik izleme gibi yöntemlerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, yabancınn özgürlüğü tamamen kısıtlanmaksızın sınır dışı etme işleminin uygulanması sağlanmaktadır.

Kanun, idari gözetim altına alınan yabancınn usuli güvencelerini düzenlemektedir. İdari gözetim kararı yabancıya ya da yasal temsilcisine yazılı olarak bildirilmekte ve gerekçeleri açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra, yabancıya avukata erişim hakkı, tercüman desteğı ve idari gözetim kararına karşı yargı yoluna başvurma hakkı tanınmaktadır. Bu düzenlemeler, idari gözetim uygulamasının keyfi şekilde yürütölmesini engellemeyi ve yabancınn temel haklarını korumayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, YUKK ile getirilen düzenlemeler, idari gözetim uygulamalarının daha sistematik ve insan haklarına uygun bir şekilde yürütölmesini sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, idari gözetime alternatifler tedbirlere yönelik düzenlemelerin kanuna dahil edilmesiyle, önceki uygulamanın aksine yabancıların özgürlüklerinin kısıtlanması tek çözüm yolu olmaktan çıkmıştır.

II. İDARİ GÖZETİM VE ALTERNATİF TEDBİRLERE İLİŞKİN YARGISAL UYUŞMAZLIKLARDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İdari gözetim ve alternatif tedbirlere ilişkin olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklarda yargı mercilerinin yaklaşımı önem arz etmektedir. Bu nedenle, çalışmada yargı mercilerinin yaklaşımı görev ve esas bakımından ele alınmaktadır.

A. Yargı Mercilerinin Yaklaşımı

1. Görev Bakımından

Yargı mercilerinin görev bakımından karşılaştığı sorunlar, her bir merci açısından değerlendirilmelidir. Buna ilişkin olarak idari gözetim sebebiyle haksız tutulma iddiasıyla açılan tazminat davalarında görevli yargı yeri, geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarından kaynaklı tazminat davalarındaki görevli yargı yeri, idari gözetime alternatif tedbirlere ilişkin açılan davalarda görevli yargı yerinin belirsizliğinin giderilmesi gerektiğı elzemdir.

a. Haksız Tutulmadan Kaynaklı Davalarda Görev Sorunları ve Çözüm Önerileri

aa. Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesinin son dönemde verdiği bir kararda⁴², idari gözetim altında tutulan yabancıların haksız tutulmalarından kaynaklı tazminat istemlerine ilişkin başvuru yoluna dair önemli tespitlerde bulunulmuştur. Bu bağlamda, Mahkeme'nin B.T. kararında, haksız tutulma nedeniyle tazminat elde etme hakkının ihlal edildiğı iddiası yönünden, şu hususlara dikkat çekilmiştir:

⁴² B.T. [GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) ⁴³ 141 ila 144. maddeleri, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında haksız yere özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere tazminat talep etme hakkı tanımaktadır. Ancak bu düzenleme, yalnızca şüpheli veya sanık sıfatıyla özgürlüğü kısıtlanan kişileri kapsamaktadır. İdari gözetim altındaki yabancılar, suç şüphesi veya sanıklık sıfatına dayanarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmadıkları için CMK kapsamında düzenlenen tazminat hakkından yararlanamamaktadır. Buna karşılık, idari gözetim kararlarından doğan zararların tazmini için mevzuatta adli yargının görevli olduğuna ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, idari gözetim sebebiyle uğranılan zararlar için 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK)⁴⁴ 2. maddesi uyarınca idari yargıda tam yargı davası açılmasının önünde bir engel bulunmadığı belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, idari gözetim kararlarının hukuka uygunluğuna dair süreçlerde bazı ilkel tespitlerde bulunmuştur. İlk olarak, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine itiraz edilmeden ve bu itirazın sonucunu beklemeden idari yargıda tam yargı davası açılmayacağı ifade edilmiştir.⁴⁵ Sulh ceza hâkimliği, idari gözetim kararını hukuka uygun bulursa, idari yargı mercilerinin bu kararın hukukiliğini denetleme yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda, tam yargı davası açılmayacağı ancak, sulh ceza hâkimliği kararının kesinleşmesinden sonra Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabileceği belirtilmiştir.⁴⁶ Buna karşılık, sulh ceza hâkimliği idari gözetim kararını hukuka aykırı bulursa, bu kararın kesinleşmesinden sonra zararın tazmini için idari yargıda tam yargı davası açılabilmesi, ancak bu dava yolu tüketilmeden Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılamayacağı vurgulanmıştır.⁴⁷ Keza, herhangi bir idari gözetim kararı olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler için bu durumdan kaynaklanan zararlar nedeniyle doğrudan idari yargıda tam yargı davası açılabilmesi ifade edilmiştir.⁴⁸

Anayasa Mahkemesinin bu kararı, idari gözetim altındaki kişilerin haksız tutulma iddialarından kaynaklı Türk hukukunda hangi usulle tazminat talep edebileceklerini açıklığa kavuşturmuştur. Özellikle sulh ceza hâkimliğince hukuka aykırı olduğu belirlenen idari gözetim uygulamalarından kaynaklanan zararların tazmini ile herhangi bir idari gözetim kararı olmaksızın özgürlükten yoksun bırakılma durumlarından doğan zararların idari yargıda tam yargı davaları yoluyla talep edilebileceği vurgulanmıştır.

bb. Uyuşmazlık Mahkemesinin Yaklaşımı

Uyuşmazlık Mahkemesinin bir kararında, idari gözetim ve bu kapsamda haksız tutulma gerekçesiyle tazminat taleplerine ilişkin yargı mercileri arasındaki görev uyuşmazlığına dair yaklaşımı açıkça ortaya konulmuştur. Söz konusu olayda, idari gözetim nedeniyle maddi ve manevi tazminat talebiyle idare mahkemesinde dava açılmıştır. İdare mahkemesi, uyuşmazlığın YUKK'un 57. maddesinde düzenlenen idari gözetim işleminden kaynaklandığını ve bu madde uyarınca idari gözetim kararlarının sulh ceza hakimî tarafından incelenmesi gerektiğini değerlendirmiştir. Mahkeme, idari gözetim kararının hukuka uygunluk denetiminin idari yargının görev alanına girmediğini ve bu nedenle hukuka aykırılık iddiasına dayalı tazminat taleplerinin

⁴³ 17/12/2004 tarih ve 25673 sayılı RG.

⁴⁴ 20/1/1982 tarih ve 17580 sayılı RG.

⁴⁵ B.T. § 71.

⁴⁶ B.T. § 72.

⁴⁷ B.T. § 73.

⁴⁸ B.T. § 74.

idare mahkemesince çözümlenmesinin mümkün olmadığını belirterek davanın görev yönünden reddine karar vermiştir. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu ise kesin olarak reddedilmiştir.⁴⁹

Davacı, aynı taleple adli yargı merciine başvurmuş; ancak adli yargı makamı, idari gözetim kararının bir idari işlem niteliği taşıdığı ve bu işlemten kaynaklanan uyuşmazlıkların idari yargıda çözülmesi gerektiği gerekçesiyle görevsizlik kararı vermiştir. Bu karar da istinaf incelemesi sonucunda kesin olarak onanmıştır.⁵⁰

Ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığının çözümü için, davacının başvurusu üzerine, son görevsizlik kararını veren mahkeme dosyayı Uyuşmazlık Mahkemesine sevk etmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi, YUKK uyarınca idari gözetim kararlarına karşı sulh ceza hakimine başvurulması gerektiğini ve bu işlemlerden kaynaklanan tazminat davalarının adli yargı mercilerinde görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi, adli yargı sistemi içerisinde hangi yargı merciinin görevli olduğu hususunda karar verme yetkisinin bulunmadığını vurgulamış ve bu belirlemenin adli yargı sistemi içerisinde yapılması gerektiğine hükmetmiştir. Bu çerçevede, Konya 4. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen görevsizlik kararının kaldırılmasına Uyuşmazlık Mahkemesince kesin olarak karar verilmiştir.⁵¹

Uyuşmazlık Mahkemesinin bu yaklaşımı, idari gözetimden kaynaklanan tazminat taleplerine ilişkin görev dağılımı ve yargı mercileri arasındaki görev sınırlarının belirlenmesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesinin bu kararı, idari gözetim kararlarından kaynaklanan tazminat taleplerinin hangi yargı merciinde çözümleneceğine dair önemli bir hukuki meseleye ışık tutmaktadır. Kararda, idari gözetim kararlarının hukuki denetiminin idari yargının görev alanına girmediği ve bu işlemlerden kaynaklanan manevi tazminat davalarının adli yargıda görülmesi gerektiği vurgulanmıştır.

cc. İdari Yargı Mercilerinin Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesinin yaklaşımına karşın, idari gözetim altında haksız tutulma iddiasıyla açılan davalarda idari yargı mercileri arasında içtihat birliğinin bulunmadığı görülmektedir. Buna ilişkin olarak, Irak uyruklu bir davacının sınır dışı kararına dayanarak haksız idari gözetim kararı uygulanması nedeniyle açtığı tazminat davasında, İdare Mahkemesi uyuşmazlığın YUKK'un 57. maddesi kapsamında sulh ceza hakimliğine başvurulması gerektiğini belirterek davayı görev yönünden reddetmiş; Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi tarafından da, istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir.⁵²

⁴⁹ İzmir 1. İdare Mahkemesi'nce verilen 28/01/2021 tarih, E:2020/1581, K:2021/145 sayılı kararıyla, bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 02/06/2021 tarih ve E:2021/993, K:2021/860 sayılı kararı.

⁵⁰ Seydişehir Ağır Ceza Mahkemesi 02/11/2021 tarihli ve E:2021/207, K:2021/263 sayılı kararıyla bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Konya 4. Ağır Ceza Mahkemesinin 13/12/2021 tarihli ve Değ.İş.2021/842 sayılı kararı.

⁵¹ Uyuşmazlık Mahkemesinin 30/05/2022 tarih ve E:2022/225, K:2022/296 sayılı kararı; benzer şekilde, 6458 sayılı Kanun uyarınca sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınması için yapılan işlemler sırasında uğranılan zararın tazmini istemine yönelik maddi ve manevi tazminat istemiyle açılan davanın, adli yargı yerinde çözümlenmesi gerektiğine ilişkin Uyuşmazlık Mahkemesinin 30/05/2022 tarih ve E:2022/253, K:2022/297 sayılı kararı; benzer şekilde, 6458 sayılı Kanun uyarınca hakkında yürütülen soruşturma nedeniyle idari gözetim altına alınması kapsamındaki işlemler sırasında uğranılan maddi ve manevi zararın tazmini istemiyle açılan davanın, adli yargı yerinde çözümlenmesi gerektiğine ilişkin Uyuşmazlık Mahkemesinin 19/06/2023 tarih ve E:2023/176, K:2023/482 sayılı kararı.

⁵² Ankara 1. İdare Mahkemesi'nce verilen 06/07/2022 gün ve E: 2022/2161, K: 2022/1795 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesinin 27/12/2022 tarih ve E:2022/5426, K:2022/6538 sayılı kararı. Benzer şekilde, Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesinin içtihadı incelendiğinde, Suriye vatandaşı davacının, haksız bir şekilde idari gözetim altında tutulduğunu iddia ederek uğradığı zararlar için maddi ve manevi tazminat talebinde bulunduğu görülmektedir. İdare Mahkemesi, davanın, davacının YUKK uyarınca sınır dışı edilmek

Bunun aksine, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesinin içtihadı incelendiğinde, davacının, Adana Geri Gönderme Merkezinde haksız bir şekilde idari gözetim altında tutulduğunu ileri sürerek, idari gözetim kararının verildiği tarihten itibaren işleyecek yasal faiziyle

üzere idari gözetim altına alınması nedeniyle maddi ve manevi zararlarının tazmini talebine yönelik olduğunu değerlendirmiştir. Ancak, YUKK'a göre idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulması gerektiği dikkate alındığında, bu karardan doğan tazminat taleplerinin adli yargıda görülmesi gerektiğine karar vermiştir. Sonuç olarak, davacı tarafından yapılan istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Mardin 1. İdare Mahkemesince verilen 18/05/2022 tarih ve E:2022/832, K:2022/1214 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesinin 31/01/2023 tarih ve E:2022/4838, K:2023/155 sayılı kararı. Benzer şekilde, İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin içtihadı incelendiğinde, Suriye uyruklu bir davacının, haksız ve hukuka aykırı olduğu Sulh Ceza Hakimliği tarafından tespit edilen idari gözetim kararı nedeniyle 24.11.2022 - 24.03.2023 tarihleri arasında hürriyetinden mahrum bırakıldığı gerekçesiyle, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu talebin, cevap verilmediği için zımnen reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, davacının 6458 sayılı Kanun uyarınca sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınması nedeniyle maddi ve manevi zararlarının tazmini talebinde bulunduğunu değerlendirmiştir. Ancak, 6458 sayılı Kanun'da idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimine başvuru yapılacağı düzenlendiğinden, davacının çalışmamasından doğan maddi zarar ile idari gözetim nedeniyle duyduğu elem ve üzüntüden kaynaklanan manevi tazminat taleplerine adli yargı yerinde bakılması gerektiği gerekçesiyle dava, görev yönünden reddedilmiştir. Sonuç olarak, bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Aydın 1. İdare Mahkemesince verilen 11/05/2023 tarih, E:2023/401, K:2023/631 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 17/10/2023 tarih ve E:2023/2068, K:2023/2441 sayılı kararı. Benzer şekilde, Bursa Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesinin içtihadı incelendiğinde, İran vatandaşı davacının, sınır dışı kararının mahkeme tarafından iptal edilmesine rağmen 72 gün haksız yere idari gözetim altında tutulduğunu belirterek maddi ve manevi tazminat talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır. İdare Mahkemesi, uyuşmazlığın YUKK'un 57. maddesi uyarınca idari gözetim kararından kaynaklandığını ve bu kararlara ilişkin uyuşmazlıkların aynı maddenin 6. fıkrasına göre Sulh Ceza Hakimliği tarafından çözümlenmesi gerektiğini değerlendirmiştir. Ayrıca, idari yargının hukuka uygunluk denetimi yapamayacağı işlemlerden doğan tazminat taleplerinin idare mahkemelerinde değerlendirilemeyeceği ve bu tür uyuşmazlıkların adli yargıda çözümlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu gerekçelerle davanın görev yönünden reddine karar verilmiş ve bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu da kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Bursa 1. İdare Mahkemesince verilen 08/06/2023 tarih ve E:2023/874, K:2023/1072 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Bursa Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesinin 06/12/2023 tarih ve E:2023/2232, K:2023/1867 sayılı kararı. Benzer şekilde, Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin içtihadı incelendiğinde, davacının, Iğdır'da uygulanan idari gözetim kararının hukuka aykırı olduğunu belirterek, uğradığını iddia ettiği zararlar için manevi tazminat talebiyle dava açtığı anlaşılmaktadır. İdare Mahkemesi, davayı süre aşımı nedeniyle reddetmiştir. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu üzerine, Bölge İdare Mahkemesi uyuşmazlığın, davacının Geri Gönderme Merkezinde tutulması ve YUKK'un 57. maddesi uyarınca idari gözetim altına alınmasından kaynaklandığını değerlendirmiştir. Aynı maddenin 6. fıkrasına göre, İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından alınan idari gözetim kararlarının sulh ceza hakimliğince çözümlenmesi gerektiği ve bu işlemlerden doğan tazminat taleplerinin idare mahkemelerince değerlendirilemeyeceği sonucuna varmıştır. Bölge İdare Mahkemesi, uyuşmazlığın adli yargıda çözümlenmesi gerektiğini belirterek istinaf başvurusunu kabul etmiş, İdare Mahkemesi kararını kaldırmış ve dosyayı yeniden incelenmek üzere mahkemeye göndermiştir. Bkz. Erzurum 1. İdare Mahkemesince verilen 28/04/2023 gün ve E:2023/640 K:2023/731 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kabulüne ilişkin Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin 20/09/2023 tarih ve E:2023/1859, K:2023/1538 sayılı kararı. Benzer şekilde, Adana Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesi'nin içtihadına göre, Suriye uyruklu davacı, 20/09/2019-25/09/2019 tarihleri arasında İstanbul/Sultangazi Şehit Mustafa Tercan Polis Merkezinde, 27/09/2019-11/10/2019 tarihleri arasında İstanbul/Çatalca Binkılıç Geri Gönderme Merkezinde ve aynı tarihlerde Hatay Geri Gönderme Merkezinde hukuki bir gerekçe olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakıldığını ileri sürmüştür. Davacı, kendisine idari yükümlülükler yüklendiği gerekçesiyle uğradığını iddia ettiği manevi zararlara karşılık 10.000,00 TL manevi tazminat talebiyle dava açmıştır. İdare Mahkemesi, YUKK'a göre idari gözetim kararlarına karşı sulh ceza hakimine başvurulması gerektiğini, bu kararlardan doğan manevi tazminat taleplerinin ise adli yargıda çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak, hangi adli yargı merciinin bu davalara bakmakla görevli olduğuna karar verme yetkisinin idari yargıya ait olmadığını ve bu belirlemenin adli yargı içinde yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Sonuç olarak, davacının bu karara yaptığı istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Hatay 1. İdare Mahkemesince verilen 06/09/2022 tarih ve E:2021/1260, K:2022/1271 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Adana Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesinin 10/11/2023 tarih ve E:2023/623, K:2023/2458 sayılı kararı. Benzer şekilde, Konya Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesi'nin içtihadına göre, İran uyruklu davacı, sınır dışı kararının yargı tarafından iptal edilmesine rağmen haksız şekilde gözetim altında tutulduğunu iddia etmiş ve maddi ile manevi zararlarının tazmini için dava açmıştır. İdare Mahkemesi, davanın, davacı hakkında YUKK uyarınca alınan sınır dışı kararı ve idari gözetim kararı nedeniyle gözetim altında tutulmasından doğan zararların tazmini istemine yönelik olduğunu değerlendirmiştir. YUKK'a göre, idari gözetim kararlarına karşı sulh ceza hakimine başvurulabileceği ve itirazları karara bağlama yetkisinin sulh ceza hâkimliğine ait olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, aynı işlemten doğan maddi ve manevi tazminat taleplerinin adli yargıda çözülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, davacının bu karara yaptığı istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Isparta 1. İdare Mahkemesince verilen 27/09/2023 tarih ve E:2023/556, K:2023/798 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Konya Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin 05/01/2024 tarih ve E:2024/4, K:2024/85 sayılı kararı.

birlikte maddi ve manevi tazminat ödenmesi talebiyle açtığı davada idare mahkemesi, uyuşmazlığın, YUKK'un 57. maddesi uyarınca idari gözetim altına alınma işleminden kaynaklandığını belirtmiştir. Aynı Kanun'un 57. maddesinin 6. fıkrasına göre, idari gözetim kararlarına karşı sulh ceza hakimliğine başvuru yapılabileceği açıkça düzenlenmiştir. Bu durum, hukuka uygunluk denetimi idari yargı koluna ait olmayan işlemlerden kaynaklanan tazminat taleplerinin, idare mahkemelerince değerlendirilemeyeceği ve çözümün adli yargı mercilerince yapılması gerektiği sonucuna varılmasına neden olmuştur. Bu gerekçeyle, İYUK'un 15. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca davanın görev yönünden reddine karar verilmiştir. Ancak bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu üzerine, İstanbul Bölge İdare Mahkemesi, Anayasa Mahkemesinin B.T. başvurusuna ilişkin kararında belirtilen açıklama ve gerekçeleri dikkate alarak, uyuşmazlığın esasının incelenmesi gerektiği kanaatine varmış ve bu nedenle, davanın adli yargı yerinin görevli olduğu gerekçesiyle görev yönünden reddedilmesine dair verilen kararda hukuki isabet bulunmadığına hükmetmiştir.⁵³

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesi tarafından verilen kararda, idari gözetim nedeniyle özgürlüğü kısıtlanan yabancıların haksız tutulma iddialarıyla açacakları tazminat davalarında, Anayasa Mahkemesinin içtihadı çerçevesinde idari yargı yerlerinin görevli olduğu kabul edilmiştir.

Tüm bu kararlar incelendiğinde, idari yargı mercileri arasında bu konuda bir içtihat birliğinin bulunmadığı görülmektedir.

dd. Adli Yargı Mercilerinin Yaklaşımı

Adli yargı mercileri olan hukuk ve ceza mahkemelerinin idari gözetim kararı sebebiyle haksız tutulma iddiasıyla açılan tazminat davalarındaki göreve ilişkin yaklaşımları tutarlılık göstermektedir. Davacı, hakkında verilen idari gözetim kararının kaldırılmaması ve 20/09/2018 tarihine kadar gözetim altında tutulması gerekçesiyle, ilgili kararı veren Sulh Ceza Hakiminin hukuki sorumluluğu nedeniyle 10.000,00 TL maddi ve 50.000,00 TL manevi tazminat talebiyle dava açmıştır. Ağır Ceza Mahkemesi, idari gözetim kararının, YUKK uyarınca valiliklerce alınan idari bir karar olduğunu belirtmiş; Anayasa'nın 125. maddesinin 1. fıkrası gereğince, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı dava açılabilirliğini ve bu davaların idari yargı alanına girdiğini ifade etmiştir. Mahkeme ayrıca, söz konusu idari gözetim kararının niteliği ve içeriği bakımından, kanun koyucunun iradesi doğrultusunda önleyici bir tedbir olarak düzenlendiğini vurgulamıştır. CMK'da koruma tedbirlerine ilişkin tazminat hükümlerinin sınırlı bir şekilde yer aldığı, ceza soruşturması veya kovuşturması dışında meydana gelen haksız uygulamalara karşı idari yargıda tam yargı davası açılması gerektiği ifade edilmiştir. İdari gözetim kararının da bu kapsama girdiği, Yargıtay 12. Ceza Dairesinin E:2014/2121, K:2014/16123 ilamında belirtildiği üzere, idari merciin hatalı işleminden kaynaklanan hukuka aykırılıkların idari yargının görev alanına girdiği ve bu mahkemelerde tazminat talep edilebileceği açıklanmıştır. Bu nedenle, görevsizlik kararı verilerek davanın reddine karar verilmiştir. İstinaf başvurusunun reddedilmesinin ardından, temyiz başvurusu üzerine Yargıtay, CMK'nın 141. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenleme ışığında, hakimler ve cumhuriyet savcılarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında işledikleri kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hallerine ilişkin tazminat davalarının bu maddeye göre açılabilirliğini belirtmiştir. Ancak somut olayda, davacıya uygulanan gözetim kararının idari

⁵³ Edirne İdare Mahkemesi Hakimliğince verilen 06/05/2024 tarih ve E:2024/1092, K:2024/1440 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kabulüne ilişkin İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesinin 20/09/2024 tarih ve E:2024/2228, K:2024/1699 sayılı kararı.

bir karar olduğu ve bu karara karşı yasada belirtilen şekilde yapılan itirazın değerlendirildiği, sulh ceza hakiminin kararlarının suç soruşturması veya kovuşturması sırasında verilen kararlar niteliğinde bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, CMK'nın 141. maddesinin 3. fıkrasındaki tazminat talep etme koşullarının oluşmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi gerekirken, davanın görev yönünden yazılı şekilde reddedilmesi sonucu itibarıyla doğru bulunmuştur. Sonuç olarak, temyiz başvurusunun esastan reddedilerek ilk derece mahkemesinin kararının onanmasına karar verilmiştir.⁵⁴

Benzer şekilde, idari gözetim altında kaldığı süre için maddi ve manevi tazminat talebiyle açılan bir davada; Ağır Ceza Mahkemesi, davacı hakkında ceza soruşturması kapsamında koruma tedbiri nedeniyle haksız gözaltı ve tutuklama kararı bulunmadığını, idari gözetim kararının idari bir işlem olduğunu ve bu nedenle CMK'nın 141-144. maddeleri kapsamında tazminat talebinin şartlarının gerçekleşmediğini tespit etmiştir. Bu sebeple, davacının maddi ve manevi tazminat davasının reddedilmesi gerektiği kanaatine varılarak davanın reddine karar verilmiş, bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir.⁵⁵

Hukuka aykırı idari gözetim kararı iddiasıyla maddi ve manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi istemiyle hukuk mahkemesinde açılan bir diğer davada, Asliye Hukuk Mahkemesi şu değerlendirmede bulunmuştur: Davalı idare tarafından, ülkeye yasal olmayan yollardan giriş yapan davacı hakkında yürürlükteki mevzuat uyarınca idari gözetim kararı tesis edilmiştir. Bu idari gözetim kararına itiraz edilmediği ve kararın kesinleştiği dikkate alınarak davalı idarenin haksız bir fiilinin varlığından söz edilemeyeceği belirtilmiştir. Tazminata hükmedilebilmesi için ilk koşulun kusurlu ve hukuka aykırı bir fiilin varlığı olduğunu ifade eden mahkeme, somut olayda davalının kusurlu ve hukuka aykırı bir fiilinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu üzerine, Bölge Adliye Mahkemesi şu tespitlerde bulunmuştur: Tazminata dayanak olarak gösterilen kararın idari işlem niteliğinde olduğu, idari işlemin itiraz merciinin sulh ceza hakimliği olması, işlemin bu niteliğini ortadan kaldırmadığı gibi yargı yolunu belirlemeye yeterli ve elverişli olmadığını belirtmiştir.

Ayrıca kararda, Uyuşmazlık Mahkemesinin, yalnızca itiraz merciinin sulh ceza hakimliği olduğu gerekçesiyle tazminat davasının adli yargıda görülmesi gerektiği hükmüne katılmadığı belirtilmiştir. Yine Anayasa Mahkemesi kararında, idari gözetim kararı söz konusu olduğunda tazminat istemli davalarda görevli yargı yerinin, İYUK'un 2. maddesi uyarınca idari yargı mercileri olduğu açıkça ifade edildiğinden idari işleminden kaynaklanan davaların görüm ve çözüm yerinin

⁵⁴ Bakırköy 14. Ağır Ceza Mahkemesince davanın görev yönünden reddi yolunda verilen 31/01/2019 tarih ve E:2018/500, K:2019/50 sayılı kararıyla bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 19. Ceza Dairesinin, 03/07/2019 tarih ve E:2019/1116, K:2019/2312 sayılı kararıyla, bu karara karşı yapılan temyiz başvurusunun reddine ilişkin Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 13/06/2023 tarih ve E:2021/7896, K:2023/2148 sayılı kararı.

⁵⁵ Kayseri 3. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 14/12/2023 tarih ve E:2023/392, K:2023/673 sayılı kararıyla bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesinin 09/02/2024 tarih ve E:2024/166, K:2024/165 sayılı kararı. Benzer şekilde, haksız şekilde Manisa İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından idari gözetim altına alındığı ve beş gün boyunca karakolda tutulduğu, bu süreçte maddi ve manevi zarara uğradığı iddiasıyla, uğradığı zararların tazmini talebiyle açılan bir davada da Ağır Ceza Mahkemesi şu değerlendirmelerde bulunmuştur: CMK'nın 141. maddesinin 1. fıkrasında, suç soruşturması ve kovuşturması nedeniyle koruma tedbirlerindeki hukuka aykırılıklar için tazminat verileceğinin belirtildiği, ancak suç soruşturması ve kovuşturması dışında kalan durumlarda bu hükmün uygulanamayacağı ifade edilmiştir. Bu gibi durumlarda ortaya çıkan hukuka aykırılıklar için idari yargıda tazminat davası açılabileceği vurgulanmıştır. Dosya kapsamına göre, davacı hakkında YUKK gereğince idari gözetim kararı verildiği ve bu nedenle koruma tedbiri kapsamında haksız gözaltı ve tutuklama olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda, açılan tazminat davasının haklı ve yerinde olmadığı; idari gözetim kararının idari bir işlem olduğu ve tazminat talebinin şartlarının gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle, davacının maddi ve manevi tazminat davasının ayrı ayrı reddedilmesi gerektiği kanaatine varılarak davanın reddine karar verilmiş; bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu ise kesin olarak reddedilmiştir. Bkz. Manisa 4. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 20/12/2022 tarih ve E:2022/216, K:2022/346 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 14. Ceza Dairesinin 08/03/2023 tarih ve E:2023/382, K:2023/403 sayılı kararı.

adli yargı değil, idari yargı mercileri olduğu tespit edilmiştir. İlk derece mahkemesince dava şartı olan bu hususun re'sen dikkate alınarak davanın usulden reddine karar verilmesi gerektiği, işin esasına girilmesinin doğru olmadığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, Bölge Adliye Mahkemesi, ilk derece mahkemesi kararını kaldırmış ve davanın usulden reddine kesin olarak karar vermiştir.⁵⁶

Adli yargı mercilerinin yaklaşımı, idari gözetim kararlarına karşı açılan tazminat davalarının adli yargı yerine idari yargıda görülmesi gerektiği yönündedir. Mahkemeler, idari gözetim kararlarının Anayasa ve ilgili yasalar çerçevesinde idari bir işlem olduğunu ve bu tür kararlar için tazminat davalarının idari yargıda açılması gerektiğini ifade etmektedir. CMK'daki tazminat hükümleri, yalnızca ceza soruşturması veya kovuşturması sürecinde uygulanan tedbirler için geçerlidir. İdari işlemlerle ilgili hukuka aykırılık durumlarında ise başvurulması gereken yargı yolu idari yargıdır. Bu nedenle, idari gözetim kararlarına yönelik tazminat davaları adli yargı mercilerince reddedilmekte ve idari yargıya yönlendirilmektedir.

ee. Çözüm Önerileri

İdari gözetim nedeniyle haksız tutulma iddiasıyla açılan tazminat davalarında, görevli yargı yeri konusunda yargı mercilerince içtihat birliğinin sağlanamadığı görülmektedir. Kanaatimizce ilk olarak, Anayasa'nın 142. maddesinde yer alan "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir" kuralı ile İYUK'un 2. maddesinde belirtilen "İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları" hükmü birlikte değerlendirildiğinde, idarece tesis edilen eylem ve işlemlere karşı ilgili kanunda açık bir yargı yolu öngörülmemiş olmasının, işleme karşı İYUK kapsamında tam yargı davası açılmasına engel teşkil etmeyeceği açıktır. Bu durumun, Anayasa'nın ilgili hükmüne uygunluk sağlanması açısından da bir gereklilik oluşturduğu ortadadır. Bu kapsamda, idari gözetim kararı, idari nitelikte bir işlem olan valilik işlemi olduğundan, bu işlemlerden kişisel hakları doğrudan etkilenen kişiler tarafından idari yargı yerlerinde tam yargı davası açılması mümkündür.

İkinci olarak, 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun⁵⁷'un 3/C maddesinin 4. fıkrasının (c) bendi, bu tür uyuşmazlıkların çözümüne yönelik kritik bir mekanizma sunmaktadır. İlgili düzenleme, bölge idare mahkemeleri arasında ortaya çıkan karar farklılıklarının giderilmesini ve ortak bir içtihat anlayışının geliştirilmesini hedeflemektedir. Bu mekanizma, farklı uygulamaların önüne geçerek hem hukuki istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmakta hem de yargı sistemine duyulan güvenin pekişmesine hizmet etmektedir. Bölge idare mahkemeleri arasındaki içtihat farklılıklarının giderilmesi yalnızca bireysel davalar açısından değil, genel hukuk düzeni ve toplumdaki adalet algısı bakımından da büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, söz konusu düzenlemenin etkin bir şekilde işletilmesi ve bu tür farklılıkların sistematik biçimde ele alınarak çözümlenmesi, hukuk sistemimizin daha sağlıklı işlemesi adına kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu bağlamda bölge idare

⁵⁶ Van 5. Asliye Hukuk Mahkemesince verilen 22/02/2023 tarih ve E:2022/423, K:2023/133 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kabulüne ilişkin Van Bölge Adliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesinin 25/09/2023 tarih ve E:2023/1215, K:2023/712 sayılı kararı; benzer şekilde, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesinin 22/09/2022 tarih ve E:2022/2213, K:2022/2064 sayılı kararında, somut olayda, 6458 sayılı Kanun'un 57. maddesi uyarınca valilik tarafından davacı hakkında idari gözetim kararı alınmış olup, bu karar nedeniyle uğranılan zararın tazmininin talep edildiği, tazminata konu edilen kararın 5271 sayılı Kanun'da düzenlenen koruma tedbirlerinden ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu'nun uygulanmasından kaynaklanmadığı, tazminat talebinin dayanağı idari işlemten kaynaklandığından başka bir ifadeyle idarenin hizmet kusuru sebebiyle tazminat istenildiğinden görevli mahkeme idare mahkemeleri olduğu değerlendirilmesine yer verilmiştir.

⁵⁷ 20/1/1982 tarih ve 17580 sayılı RG.

mahkemeleri arasında içtihat farklılıkları bulunduğu dikkate alındığında aykırılığın giderilmesi yoluna başvurulması da olanaklıdır.

Üçüncü olarak geline nokta, yargı yerleri arasında içtihat farklılıkları bulunduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu içtihat farklılıklarının çözüme kavuşturulması açısından, YUKK'un 57. maddesinde idari gözetim kararlarına karşı başvuru yolunun gösterildiği gibi, idari gözetim nedeniyle açılacak tazminat davalarına ilişkin olarak da açıkça başvuru yolunu belirleyecek kanuni bir düzenleme yapılmasının etkili başvuru yolunun temini açısından yerinde olacağı kanaatindeyiz.

b. Tutulma Koşullarından Kaynaklı Davalarda Görev

aa. Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesinin geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarından kaynaklanan sorunlara bakışına ilişkin K.A. kararında⁵⁸, olumsuz tutulma koşulları nedeniyle uğranılan zararın tazminine ilişkin etkili bir idari ya da yargısal başvuru yolunun mevcut olmadığına karar verilmiştir. Ancak zamanla bu konuda içtihat değişikliğine gidilmiştir. Anayasa Mahkemesi, B.T. kararında, idari gözetim altında tutmanın idari nitelik taşıyan bir karara dayandığını ifade etmiştir. Keza, yabancıların idari gözetim altında tutulduğu nezarethane ve geri gönderme merkezlerinin yönetimi, denetimi ve işletilmesinin, İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bir kamu hizmeti olduğu belirtilmiştir. Kararda, yabancıların tutuldukları nezarethane ve geri gönderme merkezlerinin ulusal ve uluslararası hukuka uygun kıstaslara göre düzenlenmesi gerektiği ve bu düzenlemenin de İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla, bu nezarethane ve geri gönderme merkezlerindeki koşulların hukuka aykırı olması durumunda, doğacak zararın İYUK'un 2. maddesi uyarınca idari yargıda tam yargı davasına konu edilebileceği sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede, Anayasa Mahkemesinin içtihat değişikliği ile geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının hukuka uygunluğu konusuna ilişkin çerçeve çizilmiş ve buna ilişkin zararların tazminine yönelik başvuru yollarının açık hale getirilmesi sağlanmıştır.⁵⁹

bb. Uyuşmazlık Mahkemesinin Yaklaşımı

Uyuşmazlık Mahkemesinin bu konudaki yaklaşımı bir kararla ortaya konulmuştur. Buna göre, Uyuşmazlık Mahkemesi, önüne gelen olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin dosyada, YUKK'da, sınır dışı etme kararı ve bu kararın uygulanmasına dair düzenlemeler ile geri gönderme merkezlerinin işletilmesine ilişkin hükümler gözetilerek karar verilmiştir. Bu kapsamda, bu işlemlerin yürütülmesinden sorumlu yetkili kurumun İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olduğu ve bu faaliyetini idari bir işlem veya eylem olarak yerine getirdiği göz önünde bulundurulduğunda, kamu hizmetini yürütmekle yükümlü kamu kurumunun bu hizmeti yöntemine uygun şekilde yerine getirip getirmediğinin denetiminin idari yargı mercilerine ait olduğuna karar verilmiştir. Bu gerekçeyle, davanın çözümünde idari yargı yerlerinin görevli olduğuna hükmedilmiştir.⁶⁰

c. Alternatif Tedbirlere Karşı Açılan Davalarda Görev

⁵⁸ K.A. [GK], B. No: 2014/13044, 11/11/2015, §80,81.

⁵⁹ B.T., §53,54.

⁶⁰ Uyuşmazlık Mahkemesinin 18/04/2022 tarih ve E:2022/161, K:2022/208 sayılı kararı.

aa. Uyuşmazlık Mahkemesinin Yaklaşımı

Uyuşmazlık Mahkemesi, YUKK'un 57/A maddesi uyarınca, davacının her ay imza atarak bildirimde bulunması şeklinde verilen idari gözetime alternatif yükümlülük kararının kaldırılması talebiyle açılan davada ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin incelemede bulunmuştur. Bu bağlamda, YUKK'da, idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimine başvurulacağı belirtilmiştir. Dava konusu işlemin de idari gözetim kararının devamı niteliğinde ve aynı amacı güttüğü göz önüne alındığında, başvurunun adli yargı yerinde görülmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu gerekçeyle, davanın adli yargı yerinde çözülmesi gerektiğine kesin olarak karar verilmiştir.⁶¹

bb. İdari Yargı Mercilerinin Yaklaşımı

Bölge İdare Mahkemeleri arasında içtihat birliğinin sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Suriye uyruklu bir davacı tarafından, YUKK'un 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülüğe (sınır dışı kararı yerine getirilinceye kadar hafta içi her gün İl Göç İdaresi Müdürlüğünde ıslak imza atma yoluyla bildirim yükümlülüğüne) tabi tutulmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, İdare Mahkemesi şu değerlendirmelerde bulunmuştur: Davacının iptalini istediği imza yükümlülüğü işleminin, YUKK'un 57/A maddesinde düzenlenen idari gözetime alternatif yükümlülükler kapsamında ve idari gözetim işleminin devamı niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Bu gerekçeyle dava konusu işlemin iptali talebinin, idari gözetim kararlarına karşı YUKK'un 57. maddesi uyarınca sulh ceza hakimine başvurulacağı düzenlemesi çerçevesinde, adli yargı yerinde görülmesi gerektiğine karar verilmiştir. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu ise kesin olarak reddedilmiştir.⁶²

⁶¹ Uyuşmazlık Mahkemesinin 20/06/2022 tarih ve E:2022/285, K:2022/387 sayılı kararı.

⁶² Bursa 1. İdare Mahkemesince verilen 18/04/2024 tarih ve E:2024/171, K:2024/494 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Bursa Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 03/10/2024 tarih ve E:2024/1561, K:2024/74 sayılı kararı; benzer şekilde, Kırgızistan vatandaşı olan davacı hakkında Edirne Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğünce alınan idari gözetim kararının sonlandırılmasından sonra sınır dışı işlemlerinin sonlandırılmasına kadar Düzce İlde ikamet etme ve imza yükümlülüğü getirilmesine ilişkin Edirne Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğünce tesis edilen işlemin iptali istemiyle açılan davada; Edirne İdare Mahkemesince verilen 29/11/2021 tarih ve E:2021/2021, K:2021/1817 sayılı kararlar, uyuşmazlığın, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/A maddesinden kaynaklanan idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmesinden kaynaklandığı ve idari gözetim işleminin devamı niteliğinde olan uyuşmazlığın anılan Kanun hükümlerine göre çözülmesi gerektiği, 6458 sayılı Kanun'un uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlığın anılan Kanunun 57/6. maddesi uyarınca Sulh Ceza Hakimliğince çözülmesi gerektiği gerekçesiyle davanın görev yönünden reddine karar verilmiş, bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesinin 23/03/2022 tarih ve E:2022/67, K:2022/436 sayılı kararıyla kesin olarak reddedilmiştir. Benzer şekilde, Suriye uyruklu davacı tarafından, hakkında tesis edilen idari gözetim kararı mahkeme kararına istinaden kaldırıldıktan sonra 6458 sayılı Kanun'un 57/A maddesi uyarınca Ankara ilinde bildirim yükümlülüğüne tabi tutulmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada; Ankara 1. İdare Mahkemesince verilen 31/10/2022 gün ve E:2022/687, K:2022/2802 sayılı kararlar, uyuşmazlığın, 6458 sayılı Kanun uyarınca sınır dışı edilmek üzere verilen idari gözetim kararının devam edip etmemesi yönünde yapılan değerlendirme sonucunda, idari gözetim kararının kaldırılarak, her ay imza atmak suretiyle bildirimde bulunma yükümlülüğü getiren idari gözetime alternatif yükümlülük kararının iptaline yönelik olduğu, 6458 sayılı Kanun'da idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimine başvurulacağının düzenlendiği, dava konusu işlemin de bu kararın devamı niteliğinde ve aynı amaçla verildiği gözetildiğinde, dava konusu işleme karşı yapılan başvurunun da adli yargı yerinde görülmesi gerektiğinin açık olduğu gerekçesiyle davanın görev yönünden reddine karar verilmiş, bu karara karşı yapılan istinaf başvuru Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesinin 07/02/2023 tarih ve E:2022/6555, K:2023/146 sayılı kararıyla kesin olarak reddedilmiştir. Benzer şekilde, Suriye uyruklu olan davacı hakkındaki idari gözetim kararı sonlandırılarak 6458 sayılı Kanunun 57/A maddesi uyarınca Karabük İl'inde bildirim yükümlülüğü getirilmek suretiyle idari gözetime alternatif yükümlülüğe tabi tutulmasına dair işlemin iptali istemiyle açılan davada; Malatya 1. İdare Mahkemesince verilen 21/10/2022 tarih ve E:2021/1044, K:2022/943 sayılı "davanın görev yönünden reddine" ilişkin karara karşı yapılan istinaf başvurusu üzerine Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesinin 24/01/2023 tarih ve E:2022/5333, K:2023/97 sayılı kararıyla istinaf başvurusunun kesin olarak reddine karar verilmiştir. Benzer şekilde, Türkmenistan uyruklu davacı tarafından, Erzurum İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün idari gözetime alternatif yükümlülüğe ilişkin işleminin iptali istemiyle açılan davada; davanın görev yönünden reddine dair Erzurum 1. İdare Mahkemesinin 04/10/2023 gün ve E:2023/1874,

Buna karşılık, Irak uyruklu bir başka davacı tarafından açılan davada, davacının idari gözetime alternatif yükümlülük olarak İzmir İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne haftada beş kez imza verme yükümlülüğüne ilişkin işlemin iptali talep edilmiştir. Bu davada, İdare Mahkemesi şu kararı vermiştir: YUKK'da idari gözetim kararına karşı sulh ceza hakimine başvurulacağı düzenlemesinin yer aldığı ve dava konusu işlemin de bu kararın devamı niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda işlemin aynı amacı taşıdığı gerekçesiyle başvurunun adli yargı yerinde görülmesi gerektiği kanaatine varılmış ve dava görev yönünden reddedilmiştir.

Ancak Bölge İdare Mahkemesi, bu kararı istinaf aşamasında değerlendirerek, YUKK'un 57/A(5) ve 68(7) maddelerinde açıkça itiraz mercii olarak sulh ceza mahkemesinin gösterildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, yargısal başvuru yolunun idari gözetim ve idari gözetime alternatif elektronik izleme yükümlülüğü dışındaki alternatif yükümlülükler için, YUKK'un 80. maddesi uyarınca idare mahkemelerine ait olduğuna karar vermiştir.

Bölge İdare Mahkemesi ayrıca, bildirim yükümlülüğünün idari gözetim kararının devamı niteliğinde bir işlem olarak nitelendirilemeyeceğine, bu tür yükümlülüklerin davalı idarenin takdirine bırakılması gerektiğine ve bu konuda sulh ceza mahkemesinin karar vermesi gereken bir husus olmadığına dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak, Bölge İdare Mahkemesi, davanın idari yargı yerinde görülmesi gerektiği kanaatine varmış; istinaf başvurusunun kabulüne, İdare Mahkemesi kararının kaldırılmasına ve dosyanın yeniden karar verilmek üzere ilgili mahkemeye gönderilmesine hükmetmiştir.⁶³

Tüm bu kararlar değerlendirildiğinde, bölge idare mahkemeleri arasında içtihat birliği olmadığı görülmektedir.

cc. Değerlendirmemiz

YUKK m.57/A(5) hükmü esas alındığında, idari gözetime alternatif tedbirlerden elektronik izleme yükümlülüğüne karşı sulh ceza hakimliğine başvurulacağı kurala bağlanmışken diğer tedbirlere karşı başvuru yoluna ilişkin açık bir kanuni düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir. Kanaatimizce, ilk olarak, Anayasa'nın 142. maddesinde yer alan "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir" kuralı ile İYUK'un 2. maddesinde belirtilen "İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları" hükmü birlikte değerlendirildiğinde idarece tesis edilen bir işleme karşı ilgili kanunda açık bir yol öngörülmemiş olmasının işleme yönelik İYUK kapsamında dava açılmasına engel teşkil etmeyeceği açıktır. Dolayısıyla, diğer alternatif tedbirlerin iptali istemiyle idari yargıda iptal davası yoluna başvurulması olanaklıdır. Nitekim, İçişleri Bakanlığınca çıkarılan İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerle İlişkin Yönetmelik'in⁶⁴ 20. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendinde, idari gözetime alternatif yükümlülüklerin idare mahkemesi kararıyla da sonlandırılabilmesine ilişkin bir düzenlemeye yer verilerek, idari yargının görevine işaret edildiği anlaşılmaktadır.

İkinci olarak, bölge idare mahkemeleri tarafından verilen kararlar incelendiğinde, aynı hukuki meseleler hakkında farklı içtihatların olduğu sıkça gözlemlenmektedir. Bu farklılık, hukuk

K:2023/1867 sayılı kararına karşı yapılan istinaf başvurusu Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesinin 11/01/2024 tarih ve E:2023/2669, K:2024/68 sayılı kararıyla kesin olarak reddedilmiştir.

⁶³ İzmir 1. İdare Mahkemesince verilen 20/02/2024 tarih, E:2024/383, K:2024/470 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kabulüne ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 25/06/2024 tarih ve E:2024/1197, K:2024/1575 sayılı kararı.

⁶⁴ 14/9/2022 tarih ve 31953 sayılı RG.

sisteminde tutarlılığın sağlanması ve yargı kararlarının öngörülebilirliği açısından önemli sorunlara yol açmaktadır. Aynı konuda farklı kararların verilmesi, hukukun temel ilkelerinden biri olan eşitlik ilkesini zedelerken adalet duygusunun da yara almasına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca bireyler açısından bir hak kaybı riski oluşturmakla kalmayıp, toplum genelinde yargıya duyulan güvenin azalmasına ve bir belirsizlik ortamının doğmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda idari gözetim alternatif tedbirlere ilişkin olarak yukarıda bahsi geçen, 2576 sayılı Kanun'un 3/C maddesinin 4. fıkrasının (c) bendinde yer verilen, aykırılığın giderilmesi yolunun işletilmesi yerinde olacaktır.

Üçüncü olarak, konuya ilişkin Uyuşmazlık Mahkemesinin adli yargının görevli olduğuna ve bölge idare mahkemelerinin bu konudaki içtihat farklılıkları gözetildiğinde bu hususa dair açık bir kanuni düzenleme yapılması gündeme gelebilir.

2. Esas Bakımından

a. Haksız Tutulmadan Kaynaklı Zararlarının Tazmini

Yakın tarihli bir kararda⁶⁵, Özbekistan uyruklu davacı tarafından 03/09/2019-22/01/2020 tarihleri arasında, toplam 142 gün boyunca Kırklareli Geri Gönderme Merkezinde gözetim altında tutulduğu, bu süre zarfında haksız idari gözetim nedeniyle özgürlüğünün kısıtlandığı ileri sürülmüştür. Ayrıca, hamileliği ve idari gözetim süreci nedeniyle himayesinde bulunan iki küçük çocuğunun ruhsal ve bedensel sağlığının olumsuz etkilendiği belirtilerek, bu mağduriyetlere karşılık 20.000 TL manevi ve 8.000 TL maddi tazminat talep edilerek dava açılmıştır. İdare Mahkemesi, davacının idari gözetim kararının sonlandırılmasının, söz konusu kararın hukuka aykırı olduğunu kanıtlamayacağını, idari gözetim kararının, YUKK'un 57. maddesi çerçevesinde davalı idareye verilen görev ve yetki doğrultusunda alındığını, ayrıca bu kararın, sınır dışı etme işlemi gerçekleştirilen yabancının sınır dışı edilene kadar kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak amacıyla uygulanan bir tedbir olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme, davacının idari gözetimin sonlandırılması talebiyle yaptığı başvurular sonucunda, Kırklareli Sulh Ceza Hakimliğinin söz konusu talepleri reddettiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, davacının hürriyetinin kısıtlanmış olmasına rağmen, Anayasa'nın 19. maddesinde yer alan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına ilişkin istisnalara atıfta bulunarak, yabancının idari gözetim altında tutulmasının doğrudan kişi hürriyeti temel hakkının ihlali olmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, idari gözetim kararının iptal edilmesinin, idareyi ağır bir hizmet kusuru ile tazminat ödemekle yükümlü kılmayacağına hükmetmiştir. Bu gerekçeyle, davacının maddi ve manevi tazminat taleplerinin reddedilmesi gerektiği sonucuna varılarak dava reddedilmiştir. Davacının bu karara karşı yaptığı istinaf başvurusu da kesin olarak reddedilmiştir.

Bir başka kararda⁶⁶, Dağıstan/Rusya Federasyonu vatandaşı olan davacı, haksız bir şekilde idari gözetim altında tutulduğunu ileri sürerek, 50.000 TL manevi tazminatın, idari gözetim süresi boyunca işleyecek yasal faiziyle birlikte ödenmesini talep etmiştir. İdare Mahkemesi, davacı hakkında sınır dışı kararı sonrasında idari gözetim kararının alındığını, davacının Sulh Ceza Hakimliğine yaptığı itirazların reddedildiğini ve idari gözetim kararının idare tarafından sonlandırıldığını dikkate almıştır. Mahkeme, davalı idareye herhangi bir kusur atfedilemeyeceği

⁶⁵ Edirne İdare Mahkemesi Hakimliğince verilen 25/02/2022 tarih ve E:2021/1759, K:2022/418 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesinin 21/06/2022 tarih ve E:2022/778, K:2022/1022 sayılı kararı.

⁶⁶ Edirne İdare Mahkemesi Hakimliğince verilen 22/03/2022 tarih ve E:2021/1685, K:2022/688 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kısmen kabulü, kısmen reddi yolundaki İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesinin 28/03/2023 tarih ve E:2023/651, K:2023/974 sayılı kararı.

sonucuna varmış ve manevi tazminat talebini reddetmiştir. Davacının bu karara karşı yaptığı istinaf başvurusu üzerine, Bölge İdare Mahkemesi, idari gözetim kararının dayanağını oluşturan sınır dışı işleminin yargı kararıyla iptal edildiğini göz önünde bulundurmuş ve hukuka aykırı olduğu yargı kararıyla ortaya konulan bu işlemin, davacının 128 gün boyunca özgürlüğünden yoksun kalmasına sebep olduğunu belirlemiştir. Bu nedenle, uğranılan manevi zararın tazmini amacıyla, davacının tutulma süresi de dikkate alınarak, 10.000 TL manevi tazminata hükmedilmesine karar vermiştir. Sonuç olarak, istinaf başvurusu kısmen kabul edilmiş, kısmen reddedilmiştir.

b. Tutulma Koşullarından Kaynaklı Açılan Davalar

aa. Tam Yargı Davası

Bir kararda⁶⁷, İran uyruklu davacı, Erzurum (Aşkale), İzmir ve Aydın/Efeler Geri Gönderme Merkezlerinde, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulduğu süreçte, geri gönderme merkezlerindeki barınma koşullarının insan onuruyla bağdaşmadığını ve kendisine işkence ile kötü muamelede bulunulduğunu ileri sürmüştür. Davacı, bu gerekçelerle davalı idarelerin ağır hizmet kusurlarının bulunduğu iddiasıyla meydana gelen manevi zararlarının karşılanmasını talep etmiştir. Ayrıca, 07/10/2020 tarihinde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği tarafından yapılan idari başvurunun reddine ilişkin işleme karşı iptal davası açmıştır. İdare Mahkemesi, davacının iddialarını sağlık raporu, denetim raporu veya tutanak gibi somut delillerle ispatlayamadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda mahkeme, davalı idarelerin hizmet kusuru bulunduğunu kanıtlayacak somut bilgi veya belge sunulmadığına dikkat çekmiş ve bu nedenle davacının manevi tazminat talebinin kabulüne hukuken olanak bulunmadığına hükmetmiştir. Sonuç olarak, davanın reddine karar verilmiş ve bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu da kesin olarak reddedilmiştir.

Başka bir kararda⁶⁸, Tacikistan uyruklu davacı, haksız ve kanuna aykırı şekilde idari gözetim altında tutulduğunu ve ayrıca, kötü ve yetersiz fiziksel şartlara sahip, aşırı kalabalık ve havalandırma imkânı olmayan bir geri gönderme merkezinde tutulması nedeniyle ruh ve beden sağlığının bozulduğunu, çocuklarından ayrı kaldığını ve temel haklarının ağır şekilde ihlal edildiğini iddia etmiştir. Davacı, bu mağduriyetlerin karşılığı olarak 90.000 TL manevi tazminatın, idari gözetimin başladığı tarihten itibaren işleyecek yasal faiziyle birlikte ödenmesini talep etmiştir. İdare Mahkemesi, tutulma koşullarından kaynaklı tazminat istemi yönünden yaptığı değerlendirmede, davacının, Ayvacık Geri Gönderme Merkezinde çok kalabalık odalarda tutulduğunu, uzun süre açık havaya çıkmadan özgürlüğünden mahrum bırakıldığını ileri sürdüğünü; ancak, bu iddialarını destekleyecek yeterli delili sunmadığını ifade etmiştir. Ayrıca İdare Mahkemesi, 03/03/2021 tarihli ara kararla istenen fotoğraf, görüntü kayıtları ve teknik rapor gibi belgeleri inceleyerek, Ayvacık Geri Gönderme Merkezinde barınanların günde üç kez açık havaya çıkarıldıkları, yatakhane bölümlerinin kişi başına beş metrekare yaşam alanı sunduğu, düzenli olarak havalandırıldığı ve temizlendiği bilgilerine ulaşmıştır.

⁶⁷ Aydın 1. İdare Mahkemesince verilen 28/10/2022 tarih, E:2022/842, K:2022/1849 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 18/04/2023 tarih ve E:2023/240, K:2023/869 sayılı kararı.

⁶⁸ Çanakkale 1.İdare Mahkemesinin 16/04/2021 gün ve E:2020/1566, K:2021/676 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun reddine ilişkin Bursa Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesinin 01/02/2022 tarih ve E:2021/966, K:2022/126 sayılı kararı.

Sonuç olarak Mahkeme, davacının tutulduğu koşulların ulusal ve uluslararası standartlara uygun olduğunu, davacının aksini ispat edemediğini tespit etmiş ve davanın reddine karar vermiştir. Bu karara karşı yapılan istinaf başvurusu da kesin olarak reddedilmiştir.

bb. İptal Davası

Anayasa Mahkemesi, B.T. kararında, geri gönderme merkezinden ayrılıp hürriyetine kavuşan yabancının, tutulma koşullarının geleceğe yönelik olarak düzeltilmesi talebinde bulunmasında hukuki yararının olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, uğranılan zararları tazmin etmeye yönelik mekanizmaların varlığının yeterli olduğu ve mağduriyetlerin tazminat davası yoluyla giderilebileceği vurgulanmıştır.⁶⁹ Ancak, karar metninde, geri gönderme merkezinde tutulan yabancılar için başvurulabilecek herhangi bir başvuru yoluna dair değerlendirmeye yer verilmediği görülmektedir.

Geri gönderme merkezlerinin yönetimi, denetimi ve işletilmesi, İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen bir kamu hizmeti niteliğindedir. Bu nedenle, bu merkezlerde tutulan kişilerin koşullarının ulusal ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi amacıyla yapılacak başvuruların reddedilmesi durumunda, ilgili işlemler idari işlem niteliğinde olacaktır. Bu kapsamda, idareye yapılan başvurular sonucunda idarenin zımnen ya da açıkça aldığı olumsuz kararlar, idari yargıya taşınabilir ve iptal davaları yoluyla mevcut ve devam eden ihlallerin önüne geçilmesi sağlanabilir.⁷⁰

Ayrıca tutulma koşullarına ilişkin başvurular, insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, AİHS'in 3. maddesi kapsamında olan bu tür başvuruların, işin doğası gereği hızlı bir şekilde sonuçlandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda idareye yapılacak başvuruların ardından idarenin işlem tesis etme süresinin kısaltılması ve olumsuz kararlara karşı yargılama ve dava açma süresinin hızlandırılmasına yönelik gerekli yasal düzenlemenin yapılması uygun olacaktır. Bu tür düzenlemeler hem ulusal hem de uluslararası standartların gerekliliklerine uygun bir sistemin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

c. Alternatif Tedbirlere Karşı Açılan Davalar

Türkmenistan uyruklu davacı, YUKK'un 54(1)(h) maddesi uyarınca Muğla Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından tesis edilen sınır dışı etme işleminin ve kendisine Afyonkarahisar ilinde ikamet etme zorunluluğu ile haftada iki kez imza yükümlülüğü getirilmesine ilişkin kararın iptali için dava açmıştır. İdare Mahkemesi, Türkiye'ye yasal giriş hükümlerini ihlal ettiği tespit edilen ve 13 yıldır izin almaksızın Türkiye'de ikamet eden davacının sınır dışı edilmesine ilişkin işlemde hukuka aykırılık bulunmadığına hükmetmiştir. Mahkeme, davacının idari gözetiminin sonlandırılmasının ardından alternatif yükümlülüklerle tabi tutulduğunu ve idari gözetimin devamında bir zaruret bulunmaması durumunda, bu gözetimin derhal sonlandırılarak alternatif yükümlülüklerin getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda, davalı idarenin kanunun amir hükmü gereğince, davacının idari gözetimini sonlandırıp YUKK'un 57/A maddesinde belirtilen alternatif yükümlülüklerden "belirli bir adreste ikamet etme" ve "bildirimde bulunma"

⁶⁹ B.T., §49.

⁷⁰ Koordinatör Üye: Abdullah AYGÜN, Hazırlayan : Ersin YILMAZ, 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında İdari Gözetim İle Geri Gönderme Merkezlerinde Tutulma Koşullarının İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağı Ve Etkili Başvuru Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi, Anayasa Mahkemesinin K.A. ve B.T. Başvurularına İlişkin Kararları Kapsamında Bir İnceleme, T.C. Danıştay Başkanlığı İnsan Hakları Komisyonu Çalışmaları 5. Dönem (2019), Danıştay Yayınları No: 109, syf.65,66.

yükümlülüklerini getirdiği belirtilmiştir. Mahkeme, bu yükümlülüklerin belirlenmesinde idarenin takdir yetkisini aşmadığı sonucuna varmış ve bu nedenle alternatif yükümlülüklerle ilişkin işlemin de hukuka uygun olduğuna karar vermiştir. Sonuç olarak, dava reddedilmiştir. Davacının istinaf başvurusu üzerine, Bölge İdare Mahkemesi, sınır dışı etmeye ilişkin kısım yönünden istinaf başvurusunun incelenmeksizin reddine karar vermiştir. Alternatif yükümlülüklerle ilişkin ise istinaf başvurusu kesin olarak reddedilmiştir.⁷¹

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

İdari gözetim ve alternatif tedbirler, sınır dışı etme işleminin uygulanması kapsamında idarece başvuru yöntemlerdendir. Bu yöntemlerin uygulanması, kişisel özgürlükler üzerinde önemli kısıtlamalar getirirken, kişisel haklar ile kamu düzeni arasında hassas bir denge kurulmasını gerektirir. Ulusal ve uluslararası hukuk sistemleri, idari gözetim uygulamalarının uluslararası hukuka uygunluğunun denetlenmesini öngörmektedir.

İdari gözetim uygulamalarının, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili maddelerine uygun şekilde açık bir yasal dayanağa sahip olması zorunludur. Ayrıca bu uygulamalara karşı etkili bir başvuru yolunun öngörülmesi de hukuki bir gerekliliktir. Nitekim Anayasamızın 125. maddesi, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğunu düzenleyerek bu güvencenin temelini oluşturmaktadır.

Türk hukukunda, YUKK ve ilgili yönetmelikler kapsamında idari gözetim uygulamaları düzenlenmiştir. Ancak bu konuda yargı mercilerine yansıyan uyuşmazlıklar incelendiğinde, etkili başvuru yoluyla ilgili çeşitli hukuki sorunların sürdüğü görülmektedir. Karşılaşılan sorunlardan ilki, idari gözetim nedeniyle haksız tutulma iddiasıyla açılan tazminat davalarıdır. Kanaatimizce, bu davalarda görevli yargı yeri, Anayasa Mahkemesi'nin B.T. kararında belirtildiği gibi idari yargıdır. Ancak, yargısal uyuşmazlıklarda bölge idare mahkemeleri arasında görevli yargı yeri konusunda içtihat birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle, aykırılığın giderilmesi için yasal düzenlemelere başvurularak içtihat birliğinin sağlanması uygun olacaktır. Keza, bu konuda görevli yargı yerinin belirlenmesine yönelik yapılacak bir yasal düzenleme ile sorunun çözülmesi mümkündür.

İkinci olarak, elektronik izleme yükümlülüğü dışındaki alternatif tedbirlere karşı açılan davalarda görevli yargı merciine ilişkin yargısal ihtilaflar bulunmaktadır. Kanaatimizce, elektronik izleme yükümlülüğü dışındaki alternatif tedbirlere karşı İYUK'un 2. maddesi uyarınca idari yargıda iptal davası açılması mümkündür. Ancak, yargısal uyuşmazlıklarda bölge idare mahkemeleri arasında görevli yargı yeri konusunda içtihat birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle, aykırılığın giderilmesi için yasal düzenlemelere başvurularak içtihat birliği sağlanmalıdır. Nitekim, bu konuda görevli yargı yerinin belirlenmesine yönelik yapılacak yasal bir düzenleme ile sorunun çözülmesi mümkündür.

Üçüncü olarak, geri gönderme merkezlerindeki tutulma koşullarının iyileştirilmesine ilişkin mevzuatta açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, bu konuda idareye başvuru yapılarak harekete geçilmesi mümkündür. Ancak, tutulma koşullarının iyileştirilmesi için hızlı bir çözüm sunulması gerektiği açıktır. İYUK'taki zımnen ret süresi göz önüne alındığında, başvurulara hızlı bir çözüm sunulmama ihtimali ortaya çıkmaktadır. Başvuruya idarenin cevap vermemesi veya olumsuz cevap vermesi durumunda, bu işlemlerin iptali için açılacak davaların hızla görülmesini

⁷¹ Muğla 1. İdare Mahkemesi nce verilen 08/02/2022 tarih, E:2021/1084, K:2022/188 sayılı karar ile bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunun kısmen incelenmeksizin reddine, kısmen reddine ilişkin İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesinin 27/09/2022 tarih ve E:2022/1018, K:2022/1773 sayılı kararı.

sağlayan özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, etkili bir başvuru yolundan söz edilemez. Söz konusu bu sorunların çözümü için yasal düzenleme yapılması uygun olacaktır.

Esasa ilişkin olarak, idari gözetim altında haksız tutulma iddiasıyla açılan tam yargı davalarında idare mahkemelerinin, sulh ceza hakimliklerince verilen idari gözetim kararlarını ve sınır dışı etme işlemlerine ilişkin iptal davalarında verilen kararları dikkate alarak tazminat istemlerini karara bağladığı anlaşılmaktadır. Alternatif tedbirlere karşı açılan davalarda ise, sınır dışı etme işleminin hukuki geçerliliği dikkate alınarak karar verildiği görülmektedir. Tutulma koşullarındaki aykırılıklara ilişkin iddialarla açılan tam yargı davalarında, idare mahkemelerince davacıların sunduğu bilgi ve belgeler ile tutulma koşullarının uluslararası ve ulusal mevzuata uygunluğu re'sen araştırılarak karar verildiği dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak, tutulma koşullarının iyileştirilmesine ilişkin başvuru yolu dışında, makalede ele alınan diğer hususlarda Türk hukukunda etkili bir başvuru yolu olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, uygulamadaki yargısal içtihat farklılıklarının giderilmesi, bu konularda etkili başvuru yolunun tam anlamıyla sağlanması için hukuki bir gerekliliktir.

KAYNAKLAR

ASAR Aydoğan, **Yabancılar Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.

AYBAY Rona, **Yabancılar Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

AYGÜN Abdullah, YILMAZ Ersin, 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında İdari Gözetim İle Geri Gönderme Merkezlerinde Tutulma Koşullarının İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayan Muamele Yasağı Ve Etkili Başvuru Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi, Anayasa Mahkemesinin K.A. ve B.T. Başvurularına İlişkin Kararları Kapsamında Bir İnceleme, T.C. Danıştay Başkanlığı İnsan Hakları Komisyonu Çalışmaları 5. Dönem (2019), **Danıştay Yayınları No: 109**.

BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK Gülüm, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.108, Ankara, 2013, s. 211-258.

BLOOMFIELD Alice, "Alternatives to Detention at a Crossroads: Humanisation or Criminalisation?" **Refugee Survey Quarterly**, C. 35, Sy.1, Oxford, 2016, s.29-46.

ÇELİKEL Aysel/ ÖZTEKİN GELGEL Günseli, **Yabancılar Hukuku**, 26. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2021.

DARDAĞAN KİBAR Esra, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.11, Sy.2, Ankara, 2012, s. 53-74.

DEĞİRMENCİ Olgun/KARAKURUMER Alkın, "Suç İşleyen Yabancıların Sınırdışı Edilmesi Tedbirinin Tarihsel Gelişiminin Hukuki Bağlamda İncelenmesi", **Ceza Hukuku Dergisi**, C.9, Sy.25, İstanbul, 2014, s. 125-153.

DOĞAN Vahit/YILMAZ Alper Çağrı/AYHAN İZMİRLİ Lale, **Türk Yabancılar Hukuku**, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2023

EKŞİ Nuray, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2014.

EKŞİ Nuray, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

ERTEN Rifat, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.19, Sy.1, Ankara, 2015, s. 3-52.

İNELİ CİĞER Meltem, "Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetime Alternatif Tedbirler", **Public and Private International Law Bulletin**, C.40, Sy.2, İstanbul, 2020, s. 799-823.

İNELİ CİĞER Meltem, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aralık 2019'da Yapılan Bazı Değişikliklerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.26, Sy.2, İstanbul, 2020, s.699-725.

KEMP Tom, **Activism and the Detention of Migrants: The Law and Politics of Immigration Detention**, Routledge, Londra 2023.

KUŞÇU Döndü, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.22, Sy.37, Diyarbakır, 2017, s. 241-284.

LOCHAK Danièle, "Police des étrangers et garantie des droits fondamentaux", **La France et la condition internationale des personnes et des biens**, Editörler: G. Cahin, F. Poirat, S. Szurek, Pedone, Paris, 2019, s. 253-299.

MAROUF Fatma E., "Alternatives to Immigration Detention", **Cardozo Law Review** C.38, New York, 2017, s. 2141-2191.

ÖZBEK Nimet, "AİHM Kararları Işığında YUKK'ta İdari Gözetimin Uygulandığı Mekânlar Hakkında Ortak Sorunlar", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.118, Ankara, 2015, s. 19-38.

ÖZKAN Işıl, **Göç, İltica ve Sığınma Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2023.

ÖZTÜRK Neva Övünç, **Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.

Refugee Studies Centre, "Detention, 'Alternatives to Detention,' and Deportation", **Forced Migration Review**, 44 (2013).

REZZONICO Laura, "Confiner et exclure les 'abuseurs' la détention administrative des demandeurs et demandeuses d'asile", **Asile et Abus : Regards pluridisciplinaires sur un discours dominant**, Editörler: A.-C. Leyvraz, R. Rey, D. Rosset, R. Stünzi, Seismo, Zürich 2020, s. 219-239.

SAMPSON Robyn/MITCHELL Grant, "Global Trends in Immigration Detention and Alternatives to Detention: Practical, Political and Symbolic Rationales", **Journal on Migration and Human Security**, C.1, Sy.3, New York, 2013, s. 97-121.

Avrupa Konseyi, **Human Rights and Migration: Legal and Practical Aspects of Effective Alternatives to Detention in the Context of Migration**, Analysis of the Steering Committee for Human Rights (CDDH).

Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, **2008/115/EC Sayılı ve 16 Aralık 2008 Tarihli Direktif: Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmesi için Üye Devletlerde Ortak Standartlar ve Usuller**, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi, L 348/98, 24 Aralık 2008.

Detention and Alternatives to Detention in International Protection and Return Procedures: Common Template for EMN Study 2020, 2020.

International Detention Coalition (IDC), **There Are Alternatives: A Handbook for Preventing Unnecessary Immigration Detention**, 2015.

United Nations General Assembly, **Resolution Adopted by the General Assembly on 18 December 2008 [on the Report of the Third Committee (A/63/430/Add.2)] 63/184. Protection of Migrants**, A/RES/63/184, para. 9.

UN Human Rights Committee, **General Comment No. 35: Article 9, Liberty and Security of Person**, 30 October 2014, CCPR/C/GC/35 18, para. 9

Executive Committee of the High Commissioner's Programme (ExCom), **ExCom Conclusions No. 85 (XLIX)**, 9 October 1998.

Yargı Kararları

A.B. and Others v. France, App no. 11593/12 (ECHR, 12 July 2016).

Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye (Başvuru no. 30471/08).

Ahmadpour/Türkiye (Başvuru no.12717/08).

Ankara 1. İdare Mahkemesi, E. 2022/2161, K. 2022/1795, KT. 06/07/2022.

Ankara 1. İdare Mahkemesi, E.2022/687, K.2022/2802, KT. 31/10/2022.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, E.2022/5426, K.2022/6538, KT. 27/12/2022.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. İdari Dava Dairesi, E.2022/6555, K.2023/146, KT. 07/02/2023.

Asalya/Türkiye (Başvuru no. 43875/09).

Aydın 1. İdare Mahkemesi, E. 2023/401, K. 2023/631, KT. 11/05/2023.

Aydın 1. İdare Mahkemesi, E.2022/842, K.2022/1849, KT. 28/10/2022.

Bakırköy 14. Ağır Ceza Mahkemesi, E.2018/500, K.2019/50, KT. 31/01/2019.

B.T. [GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017.

Bursa 1. İdare Mahkemesi, E.2023/874, K.2023/1072, 08/06/2023.

Bursa 1. İdare Mahkemesi, E.2024/171, K.2024/494, KT. 18/04/2024.

Bursa Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesi, E.2021/966, K.2022/126, KT. 01/02/2022.

Bursa Bölge İdare Mahkemesi 3. İdari Dava Dairesi, E.2023/2232, K.2023/1867, KT. 06/12/2023.

Bursa Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E. 2024/1561, K. 2024/74, KT. 03/10/2024.

Çanakkale 1. İdare Mahkemesi, E.2020/1566, K.2021/245, KT. 16/04/2021.

DB ve diğerleri/Türkiye (Başvuru no. 33526/08).

Dbouba/Türkiye (Başvuru no. 15916/09).

Edirne İdare Mahkemesi, E.2021/2021, K.2021/1817, KT. 29/11/2021.

Edirne İdare Mahkemesi, E.2024/1092, K.2024/1440, KT. 06/05/2024.

Edirne İdare Mahkemesi Hakimliği, E.2021/1685, K.2022/688, KT. 22/03/2022.

Edirne İdare Mahkemesi Hakimliği, E.2021/1759, K.2022/418, KT. 25/02/2022.

Erzurum 1. İdare Mahkemesi, E. 2023/640, K.2023/731, KT. 28/04/2023.

Erzurum 1. İdare Mahkemesi, E.2023/1874, K.2023/1867, KT. 04/10/2023.

Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesi, E.2023/1859, K.2023/1538, KT. 20/9/2023.

Erzurum Bölge İdare Mahkemesi 5. İdari Dava Dairesi, E.2023/2669, K.2024/68, KT. 11/01/2024.

Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesi, E.2022/4838, K.2023/155, KT. 1/01/2023.

Gaziantep Bölge İdare Mahkemesi 4. İdari Dava Dairesi, E.2022/5333, K.2023/97, KT. 24/01/2023.

Hatay 1. İdare Mahkemesi, E.2021/1260, K.2022/1271, KT. 06/09/2022.

Rida Boudraa, B. No: 2013/9673, 21/1/2015.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, E.2022/2213, K.2022/2064, KT. 22/09/2022.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 19. Ceza Dairesi, E.2019/1116, K.2019/2312, KT. 03/07/2019.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesi, E.2022/67, K.2022/436, KT. 23/03/2022.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesi, E.2022/778, K.2022/1022, KT. 21/06/2022.

İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesi, E.2023/651, K.2023/974, KT. 28/03/2023.
İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 9. İdari Dava Dairesi, E.2024/2228, K.2024/1699, KT. 20/09/2024.
İzmir 1. İdare Mahkemesi, E.2020/1581, K.2021/145, KT. 28/01/2021.
İzmir 1. İdare Mahkemesi, E.2024/383, K.2024/470, KT. 20/02/2024.
İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 14. Ceza Dairesi, E.2023/382, K.2023/403, KT. 08/03/2023.
İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E.2021/993, K.2021/860, KT. 02/06/2021.
İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E.2022/1018, K.2022/177, KT. 27/09/2022.
İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E.2023/2068, K.2023/2441, KT. 17/10/2023.
İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E.2023/240, K.2023/869, KT. 18/04/2023.
İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E.2024/1197, K.2024/1575, KT. 25/06/2024.